

*Załącznik do Uchwały Nr LXXI/ 646/22
Rady Miasta Sanoka z dnia 20 grudnia 2022r.*

**GMINNA STRATEGIA
ROZWIĄZYWANIA
PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH
DLA MIASTA SANOKA
NA LATA
2023-2029**

SPIS TREŚCI

WSTĘP	5
CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	9
Położenie	9
Demografia.....	10
Warunki życia	12
Oświata.....	15
Kultura.....	18
Współpraca z organizacjami pozarządowymi	19
Bezpieczeństwo publiczne	20
Diagnoza problemów społecznych w ujęciu działania instytucji pomocy społecznej	22
Zadania z zakresu pomocy społecznej realizowane przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej	24
Przyczyny kwalifikujące do świadczeń z pomocy społecznej	27
Ubóstwo	27
Długotrwała lub ciężka choroba oraz niepełnosprawność	31
Bezrobocie.....	35
Bezradność opiekuńczo- wychowawcza, potrzeba ochrony macierzyństwa	37
Uzależnienia	40
Przemoc w rodzinie	45
Diagnoza problemów społecznych w ujęciu badań ankietowych	48
Wyniki badań ankietowych przeprowadzonych wśród dorosłych mieszkańców miasta Sanoka	48
Wyniki badań ankietowych przeprowadzonych wśród pracowników Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej	50
Wyniki badań ankietowych przeprowadzonych wśród uczniów klas 5-8 ze szkół podstawowych	51
Prognoza zmian w zakresie objętym Strategią	55
CZĘŚĆ ANALITYCZNA.....	57
Analiza SWOT	57
CZĘŚĆ PROGRAMOWA	61
Wizja i misja Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych.....	61
Cele i kierunki działań.....	62
Monitoring i ewaluacja w procesie wdrażania Strategii	80

Źródła finansowania	82
SPIS TABEL I WYKRESÓW	83

Wstęp

Politykę społeczną zazwyczaj definiuje się jako "działalność państwa, podmiotów samorządowych i pozarządowych organizacji zmierzającą do kształtowania odpowiednich warunków pracy i bytu, pożądaných struktur społecznych oraz stosunków społeczno-kulturowych, w których przy aktywności ludzi będzie możliwe zaspokojenie potrzeb społeczeństwa na poziomie możliwym w danym okresie"¹. Definicja ta wskazuje na główny cel polityki społecznej państwa- utrzymywanie rozwoju społecznego i gospodarczego.

Podstawowym dokumentem planistycznym w sferze polityki społecznej na poziomie lokalnym jest Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych. Strategie rozwiązywania problemów społecznych, zgodnie z art. 17 ustawy o pomocy społecznej, mają dotyczyć programów pomocy społecznej, profilaktyki, a także rozwiązywania problemów zdiagnozowanych w danej społeczności. Celem strategii jest integracja osób, rodzin przejawiających problemy, a także dążenie do zmiany negatywnych sytuacji występujących w społeczeństwie².

Artykuł 16b wyżej wymienionej Ustawy określa kluczowe elementy, które powinna zawierać strategia rozwiązywania problemów społecznych w gminie.

Dokument ten powinien składać się w szczególności z:

1. diagnozy sytuacji społecznej, w tym określenia zdolności podmiotów ekonomii społecznej do realizacji usług społecznych w zakresie, o którym mowa w art. 2 ust. 1 pkt 1–14 ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych,
2. prognozy zmian w zakresie objętym strategią,
3. określenia:
 - ✓ celów strategicznych projektowanych zmian,
 - ✓ kierunków niezbędnych działań,
 - ✓ sposobu realizacji strategii oraz jej ram finansowych,
 - ✓ wskaźników realizacji działań.

¹ K. Loranty, *Bezpieczeństwo społeczne Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2004, s. 98.

² Ustawa o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 r. (dalej: Ustawa o pomocy społecznej), art. 17.

Niniejszy dokument składa się z trzech zasadniczych, podstawowych części:

- a) diagnostycznej,
- b) analitycznej,
- c) programowej.

Część diagnostyczna dokumentu zawiera informacje o jednostce oraz diagnozę konkretnych problemów społecznych z przywołaniem danych empirycznych. Część analityczna porządkuje informacje o danej gminie, które udało się zgromadzić na etapie diagnozy. Część programowa obejmuje opracowanie założeń, które przekładają się na wizję, a następnie misję oraz cele strategiczne i operacyjne, które stanowią podstawę do opracowania konkretnych działań lub zadań, czyli sprecyzowanych przedsięwzięć, zaplanowanych do realizacji³.

Gminna Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Miasta Sanoka na lata 2023-2029 jest zgodna z dokumentami strategicznymi z zakresu polityki społecznej opracowanymi na poziomie europejskim, krajowym, regionalnym i lokalnym. Wśród dokumentów, których założenia wpływają na kierunki działań w obszarze polityki społecznej, należy wymienić przede wszystkim:

- ✓ Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.);
- ✓ Strategia Demograficzna 2040;
- ✓ Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030;
- ✓ Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2030;
- ✓ Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu, polityka publiczna z perspektywą do roku 2030;
- ✓ Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku. Ekonomia Solidarności Społecznej;
- ✓ Strategia na rzecz Osób z Niepełnosprawnościami 2021-2030;
- ✓ Strategia rozwoju usług społecznych, polityka publiczna na lata 2021-2035;
- ✓ Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030;
- ✓ Krajowy Plan Odbudowy;
- ✓ Program Dostępność Plus 2018-2025;

³ *Strategie Rozwiązywania Problemów Społecznych. Podręcznik metodyczny. Część praktyczna*, Lublin 2021, s. 15- 16.

- ✓ Polityka społeczna wobec osób starszych 2030. BEZPIECZEŃSTWO – UCZESTNICTWO – SOLIDARNOŚĆ.

Wśród ustaw, które zostały uwzględnione w strategii rozwiązywania problemów społecznych jako podstawy prawne, należy wymienić przede wszystkim:

- ✓ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej,
- ✓ ustawa o samorządzie gminnym,
- ✓ ustawa o samorządzie powiatowym,
- ✓ ustawa o pomocy społecznej,
- ✓ ustawa o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych,
- ✓ ustawa o świadczeniach rodzinnych,
- ✓ ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej,
- ✓ ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie,
- ✓ ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi,
- ✓ ustawa o przeciwdziałaniu narkomanii,
- ✓ ustawa o zatrudnieniu socjalnym,
- ✓ ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie,
- ✓ ustawa o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy,
- ✓ ustawa o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych,
- ✓ ustawa o ekonomii społecznej,
- ✓ ustawa o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami,
- ✓ ustawa o zasadach prowadzenia polityki rozwoju,
- ✓ ustawa Prawo oświatowe.

Gminna Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Miasta Sanoka uwzględnia zapisy dokumentów regionalnych i lokalnych, między innymi takich jak:

- ✓ Strategia Rozwoju Województwa- Podkarpackie 2030;
- ✓ Regionalna Strategia Innowacji Województwa Podkarpackiego na lata 2021- 2030;
- ✓ Program Rozwoju Powiatu Sanockiego;
- ✓ Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Powiatu Sanockiego na lata 2021- 2030;
- ✓ Zrównoważona Strategia Rozwoju Miasta Sanoka na lata 2013- 2024;
- ✓ Gminny Program Wspierania Rodziny dla Miasta Sanoka;

- ✓ Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii dla Miasta Sanoka;
- ✓ Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie dla Miasta Sanoka.

Głównym celem Gminnej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Miasta Sanoka na lata 2023-2029 jest zdiagnozowanie problemów społecznych występujących na obszarze miasta, a także wskazanie sposobów rozwiązania bądź ograniczenia ich wpływu na jakość życia mieszkańców.

CZEŚĆ DIAGNOSTYCZNA

Położenie

Sanok leży w południowo-wschodniej Polsce, na terenie Kotliny Sanockiej stanowiącej wschodnią część Dołów Jasielsko - Sanockich oraz częściowo w Górach Słonnych, stanowiących północny fragment Gór Sanocko-Turczyńskich. Miasto należy do województwa podkarpackiego, wchodzi w skład powiatu sanockiego. Zajmuje powierzchnię 38,08 km².

Przez miasto przebiega granica pomiędzy Karpatami Wschodnimi i Zachodnimi.

Oprócz stref zurbanizowanych, część gruntów miejskich obejmują użytki rolne oraz lasy, które oprócz funkcji gospodarczej wraz z parkiem miejskim pełnią funkcję rekreacyjną dla mieszkańców i odwiedzających miasto turystów. Sanok jest jedną z najważniejszych i najatrakcyjniejszych części bieszczadzkiego regionu turystycznego. Jako miasto turystyczne posiada też bazę noclegową w postaci hoteli, schronisk i kempingów. W Sanoku funkcjonują także większe zakłady przemysłowe, produkcyjne i usługowe.

Miasto Sanok obejmuje swoim zasięgiem 7 dzielnic: Błonie, Dąbrówka, Olchowce, Posada, Śródmieście, Wójtowstwo, Zatorze.

Rysunek 1. Położenie miasta Sanoka na mapie Polski.

Sanok wchodzi w skład Euroregionu „Karpaty”. Jest nazywany bramą Bieszczad, a przez miasto przebiegają ważne szlaki komunikacyjne. Obwodnica Sanoka, to nie tylko znaczące ułatwienie komunikacyjne w regionie, ma też strategiczne znaczenie z punktu widzenia jego rozwoju gospodarczo-społecznego. Sanok jest dobrze skomunikowany

z większymi miastami w Polsce i stanowi ośrodek lokalnego życia społecznego i gospodarczego. Znajduje się tu siedziba władz gminy i powiatu.

Demografia

W Sanoku, na koniec 2021 roku, zameldowanych było 35 588 osób, z tego na pobyt stały 34 672 osoby (w roku 2020 – 35 538 osób), na pobyt czasowy 916 osób (w roku 2020 – 958 osób). Z zaprezentowanych poniżej danych wynika, że kobiety stanowią 52,7% populacji ludności Sanoka. **W roku 2021 liczba osób zameldowanych w Sanoku zmalała o 908 osób w stosunku do roku 2020. Spadek można zauważyć zarówno w liczbie zameldowanych kobiet (497 osób), jak i mężczyzn (411 osób).**

Tabela 1. Liczba mieszkańców miasta Sanoka w latach 2019-2021.

ROK	Ogółem	Kobiety	Mężczyźni
2019	37 113	19 535	17 578
2020	36 496	19 245	17 251
2021	35 588	18 748	16 840

Źródło: Rejestr mieszkańców miasta Sanoka.

W 2021r. osoby powyżej 60 roku życia stanowiły 30,3% populacji ludności Sanoka. Zauważyć można stałą tendencję wzrostową tego zjawiska (w 2020r. osoby powyżej 60 roku życia stanowiły 29,4% ogółu mieszkańców). Liczba osób w wieku przedprodukcyjnym stanowi prawie 16% ogółu populacji, produkcyjnym 55% ogółu mieszkańców (w roku 2020 było to 57,4%).

Tabela 2. Ekonomiczne grupy wiekowe.

ROK	Wiek przedprodukcyjny	Wiek produkcyjny	Wiek poprodukcyjny
2019	5 930	21 307	10 482
2020	5 790	21 301	10 732
2021	5 605	19 429	10787

Źródło: Rejestr mieszkańców miasta Sanoka.

Miasto Sanok ma ujemny przyrost naturalny wynoszący -325. W 2021 roku na terenie miasta urodziło się 193 dzieci, a zmarło 518 osób. Liczba urodzeń w ciągu ostatnich trzech lat zmalała, natomiast wzrosła liczba zgonów.

Tabela 3. Przyrost naturalny w mieście Sanok- lata 2019-2021.

	Urodzenia	Zgony	Przyrost naturalny
2019	264	376	-112
2020	238	470	-232
2021	193	518	-325

Źródło: Rejestr mieszkańców miasta Sanoka.

Mający obecnie miejsce dynamiczny proces starzenia się społeczeństw postępuje wskutek nakładania się spadku liczby urodzeń przy jednoczesnym wydłużaniu średniej długości życia. Według prognoz Głównego Urzędu Statystycznego do 2025 roku będzie wzrastał udział „młodszej” subpopulacji, tj. osób w wieku 65-79 lat, bowiem tę grupę będą sukcesywnie zasilali osoby urodzone w latach 1949-1965, a jednocześnie będzie ubywało osób w wieku 80 lat i więcej urodzonych w latach 1934-1945. Po 2025 roku znacząco wzrośnie odsetek osiemdziesięciolatków i osób starszych z uwagi na fakt, że ten wiek – w kolejnych latach – osiągną osoby urodzone w czasie powojennego boomu urodzeń. Szacuje się, że w 2040 roku osoby w zaawansowanej starości (ponad osiemdziesięcioletnie) będą stanowiły aż 36% zbiorowości osób starszych⁴.

Ujemne saldo przyrostu naturalnego, zmniejszająca się liczba osób w wieku przedprodukcyjnym (dzieci i młodzieży) i zwiększająca w wieku poprodukcyjnym (osób starszych) wyznaczają obiektywną sytuację demograficzno-społeczną, do której będzie musiała być dopasowana struktura usług społecznych i działań w zakresie polityki społecznej prowadzonej przez lokalne samorządy, gminne i powiatowy.

PODSUMOWANIE

W ciągu ostatnich trzech lat maleje liczba mieszkańców miasta Sanoka. Spadek liczby mieszkańców spowodowany jest ujemnym przyrostem naturalnym oraz ujemnym saldem

⁴ Główny Urząd Statystyczny, *Sytuacja demograficzna osób starszych i konsekwencje starzenia się ludności Polski w świetle prognozy na lata 2014-2050*, Warszawa 2014.

migracji wewnętrznych. Należy kontynuować działania mające na celu m.in. wzrost perspektyw rozwojowych dla mieszkańców gminy i przeciwdziałanie migracji (szczególnie wśród ludzi młodych). Systematyczne postępowanie zjawiska starzenia się wymaga podjęcia z wyprzedzeniem, działań zmierzających do stworzenia nowoczesnego systemu polityki społecznej ukierunkowanej na zaspokajanie specyficznych potrzeb osób starszych. Starzenie się i starość jawią się jednym z kluczowych problemów społecznych, zarówno w aspekcie ekonomicznym i medycznym, jak i etycznym.

Warunki życia

Jedną z najważniejszych potrzeb społecznych jest mieszkanie i związana z tym kwestia dostępności mieszkaniowej, w szczególności dla grup zagrożonych wykluczeniem społecznym. W tym zakresie ogromną rolę odgrywa samorząd i jego polityka mieszkaniowa. Sytuacja demograficzna w gminie jest jednym z uwarunkowań lokalnej polityki mieszkaniowej.

Łącznie w zasobie Gminy Miasta Sanoka na dzień 1 stycznia 2021 r. znajdowało się 718 mieszkań, a na dzień 31 grudnia 2021 r. 708 mieszkań. Zmniejszenie się ich liczby spowodowane było wykupem 10 mieszkań. Powodem sprzedaży wskazanych mieszkań były wnioski najemców o ich wykup.

W zasobie Gminy Miasta Sanoka znajduje się 619 mieszkań komunalnych, 83 mieszkania z najmem socjalnym oraz 6 tymczasowych pomieszczeń mieszkalnych, 238 lokali użytkowych, 12 garaży.

Lokale stanowiące zasoby mieszkaniowe Sanoka zlokalizowane są w budynkach będących własnością miasta – 322 mieszkania oraz w budynkach wspólnot mieszkaniowych z udziałem miasta – 386 mieszkań.

W lokalach użytkowych będących własnością Miasta Sanoka prowadzona jest działalność w niżej wymienionych branżach:

- ✓ przemysłowa obejmująca 53 lokale o powierzchni 3 338,51 m²,
- ✓ biurowa obejmująca 35 lokali o powierzchni 2 473,76 m²,
- ✓ usługowa obejmująca 21 lokali o powierzchni 937,61 m²,
- ✓ gastronomiczna obejmująca 17 lokali o powierzchni 2 013,97 m².

Pozostałe branże to: handlowa, kwiaciarnie, kantory wymiany walut oraz garaże o łącznej powierzchni 7 066,74 m².

Realizacja przydziału lokalu mieszkalnego komunalnego następuje zgodnie z Uchwałą Nr XLVI/426/21 Rady Miasta Sanoka z dnia 30 września 2021 r. w sprawie zasad

wynajmowania lokali wchodzących w skład mieszkaniowego zasobu Gminy Miasta Sanoka. **Na początku 2021 r. na mieszkanie z zasobu gminy miasta oczekiwało 451 rodzin, zaś na koniec 2021 r. było to 445 rodzin.** Z listy mieszkaniowej lokale mieszkalne przydzielono 6 rodzinom, trzy mieszkania przydzielono wychowankom Domów Dziecka, 2 rodzinom przydzielono lokale zamienne. Średni czas oczekiwania na otrzymanie mieszkania z zasobów gminnych wynosi ok. 14 lat.

Sukcesywnie corocznie pozyskiwana jest określona liczba mieszkań, tzw. pustostanów w celu zaspakajania potrzeb mieszkaniowych. W 2021 roku było ich 26. Niewykorzystane były 2 mieszkania, które z uwagi na stan techniczny zostały wyłączone z eksploatacji.

System opieki zdrowotnej w Polsce tworzą instytucje oraz osoby, które wchodzą w skład zespołu i zapewniają opiekę zdrowotną ludności. Opiera się on na modelu ubezpieczeniowym - każdemu ubezpieczonemu przysługuje prawo do ochrony zdrowia. Jest to niezależne od sytuacji materialnej. Zakres udzielanych świadczeń, a także warunki ich przyznawania określają odpowiednie ustawy:

- ✓ ustawa o zakładach opieki zdrowotnej,
- ✓ ustawa o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych.

Samodzielny Publiczny Miejski Zespół Podstawowej Opieki Zdrowotnej, to publiczne przychodnie na terenie Sanoka, które pozwalają skorzystać z usług lekarza rodzinnego, pielęgniarek POZ, laboratorium analitycznego oraz pracowni diagnostycznych.

SPMZPOZ w Sanoku prowadzi trzy placówki:

- Przychodnię Zdrowia Nr 1, ul. Błonie 5;
- Przychodnię Zdrowia Nr 2, ul. Jana Pawła II 38;
- Zespół Gabinetów Lekarskich, ul. Jana III Sobieskiego 1, w których funkcjonują:
 - gabinety lekarzy POZ;
 - gabinety pielęgniarskie środowiskowo-rodzinne;
 - gabinety położnicze środowiskowo-rodzinne;
 - gabinety pielęgniarskie środowisku nauczania i wychowania;
 - laboratorium analityczne.

Liczba pacjentek i pacjentów w 2021 roku korzystających z tych podmiotów wynosiła:

- zapisanych do lekarza POZ: 25 503 osób (w 2020 r.- 26 095 osób, w 2019 r. – 26 371);
- zapisanych do pielęgniarki POZ: 23 548 osób (w 2020 r.- 23 655 osób, w 2019 r. – 23 993);

- zapisanych do położnej POZ: 12 373 kobiet (w 2020 r.- 12 245 kobiet, w 2019 r. – 12 365);
- zapisanych do pielęgniarki szkolnej: 6 957 dzieci i młodzieży (w 2020 r.- 7 237 dzieci i młodzieży, w 2019 r. – 7 046).

Liczba udzielonych świadczeń zdrowotnych przez Samodzielny Publiczny Miejski Zespół Podstawowej Opieki Zdrowotnej w Sanoku w 2021 r. wyniosła ogółem 116 228 świadczeń,

w tym:

- Lekarze:
 - Przychodnia Zdrowia Nr 1- 36 852 świadczeń (w 2020 r.- 35 334 świadczeń, w 2019 r. – 38 923);
 - Przychodnia Zdrowia Nr 2 - 48 975 świadczeń (w 2020 r.- 48 289 świadczeń, w 2019 r. – 52 809);
 - Zespół Gabinetów Lekarskich - 25 034 świadczeń (w 2020 r. 24 112 świadczeń, w 2019 r. – 26 389).
- Pielęgniarki:
 - Przychodnia Zdrowia Nr 1 - 918 świadczeń (w 2020 r.- 1 244 świadczeń, w 2019 r. – 1 683);
 - Przychodnia Zdrowia Nr 2 -3 060 świadczeń (w 2020 r.- 2 694 świadczeń, w 2019 r. – 4 557);
 - Zespół Gabinetów Lekarskich – 1 098 świadczeń (w 2020 r.- 1 503 świadczeń, w 2019 r. – 2 294).
- Położne 291 świadczeń (w 2020 r.- 410 świadczeń, w 2019r. – 695).

PODSUMOWANIE

Niezbędne jest podejmowanie, w zależności od potrzeb, działań w celu powiększenia zasobu mieszkaniowego oraz rzetelne wykonywanie zadań w zakresie utrzymywania istniejącego zasobu mieszkaniowego we właściwym stanie estetycznym i technicznym. Samodzielny Publiczny Miejski Zespół Podstawowej Opieki Zdrowotnej z powodzeniem realizuje swoje funkcje opieki zdrowotnej dla mieszkańców Sanoka. Jest bardzo ważną instytucją dla lokalnej społeczności, stanowiąc istotne uzupełnienie specjalistycznych usług medycznych sanockiego szpitala.

Oświata

Struktura organizacyjna oświaty i wychowania miasta Sanoka obejmowała:

- 8 szkół podstawowych,
- 4 przedszkola samorządowe,
- 2 żłobki samorządowe.

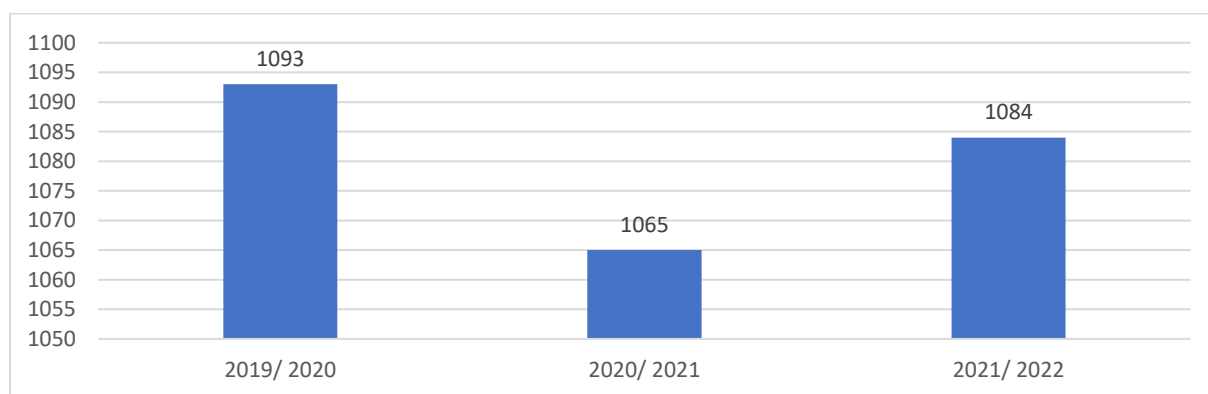
Ponadto w Sanoku funkcjonowało 5 niepublicznych placówek wychowania przedszkolnego dotowanych z budżetu miasta Sanoka, tj.: 2 ochronki, 2 przedszkola niepubliczne ogólnodostępne i 1 przedszkole niepubliczne specjalne. Z dniem 1 września 2021 r. działalność rozpoczęła kolejna niepubliczna placówka przedszkolna, objęta dotacją od dnia 1 stycznia 2022 r.

W roku szkolnym 2021/2022 wychowaniem przedszkolnym w Gminie Miasta Sanoka zostało objętych 1 372 dzieci w wieku od 2,5 do 6 lat. W sanockich przedszkolach samorządowych funkcjonowało 45 oddziałów, do których od września 2021 r. uczęszczało 1 062 dzieci. Przedszkola niepubliczne prowadziły 17 oddziałów dla 288 dzieci. W szkołach podstawowych działały 2 oddziały „0”, do których uczęszczało 22 dzieci.

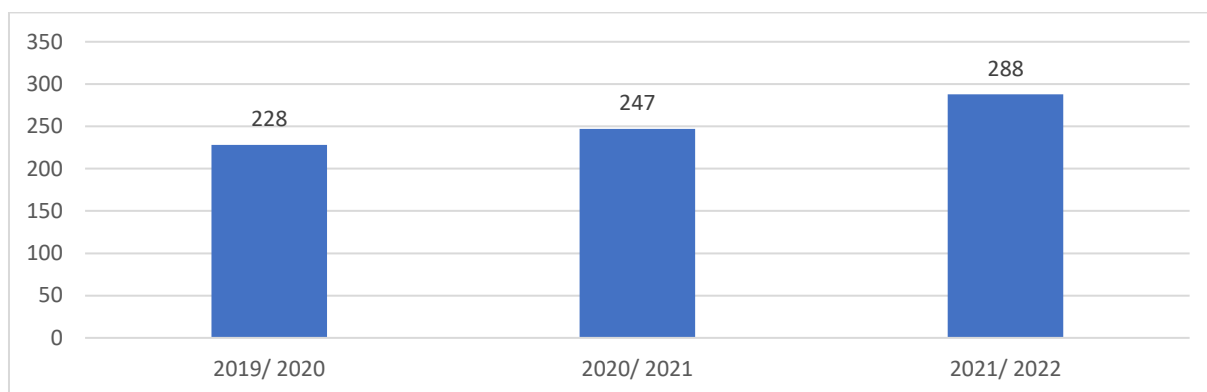
Sanockie przedszkola zlokalizowane są w budynkach o bardzo dobrym standardzie, posiadającym pełne zaplecza gastronomiczno-sanitarne, sale zabaw i wypoczynku oraz własne place zabaw. Przedszkola posiadają w pełni wykwalifikowaną kadrę pedagogiczną i administracyjno-obługową. Od 1 września 2021 r. do przedszkoli zostały przyjęte wszystkie chętne dzieci w wieku 3 - 6 lat zamieszkałe na terenie Gminy Miasta Sanoka, spełniające kryteria rekrutacyjne.

Z dostępnych danych wynika, że w ostatnim roku wzrosła zarówno liczba dzieci uczęszczających do przedszkoli samorządowych, jak i przedszkoli niepublicznych.

Wykres 1. Liczba dzieci w przedszkolach samorządowych i oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych Gminy Miasta Sanoka.

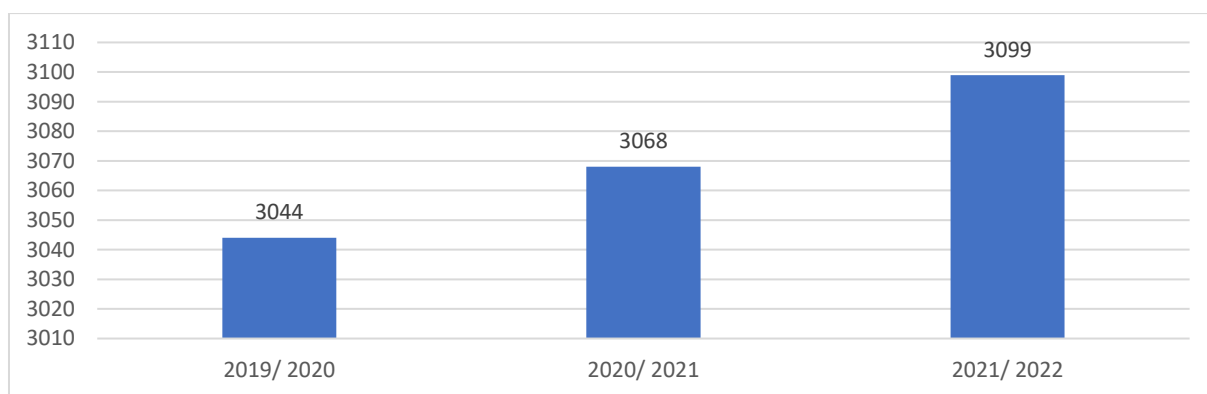

Wykres 2. Liczba dzieci w przedszkolach niepublicznych Gminy Miasta Sanoka.

W roku szkolnym 2021/2022 w Sanoku funkcjonowało 8 szkół podstawowych, w których od września 2021 r. naukę rozpoczęło 3 099 uczniów w 145 oddziałach. Na podstawie danych zawartych poniżej należy stwierdzić, że w ostatnich latach wzrasta liczba dzieci i młodzieży uczęszczających do szkół podstawowych na terenie miasta Sanoka.

Wykres 3. Liczba uczniów w szkołach podstawowych Gminy Miasta Sanoka.

Uczniowie ze specyficznymi trudnościami edukacyjnymi, potwierdzonymi orzeczeniami Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej, realizujący obowiązek szkolny w ogólnodostępnych szkołach podstawowych otoczeni są szczególną opieką, w ramach tzw. kształcenia włączającego lub klas integracyjnych.

Sanockie szkoły podstawowe mają dobrą bazę sportową, na którą składają się sale gimnastyczne wyposażone w specjalistyczny sprzęt do ćwiczeń, zaplecza sanitarne oraz szatnie. Także profesjonalne zaplecze stanowią zewnętrzne obiekty sportowe zlokalizowane bez-pośrednio w otoczeniu szkół, do których należą: Orliki przy Szkole Podstawowej Nr 1 i Szkole Podstawowej Nr 4 oraz wielofunkcyjne boiska sportowe ze sztuczną nawierzchnią, dobrze wyposażone place rekreacyjno-zabawowe i obiekty szatniowo-sanitarne.

W Urzędzie Miasta Sanoka przy Wydziale Edukacji, Kultury i Turystyki funkcjonuje „Biuro Stypendialne”. Głównym zadaniem biura jest udzielanie pomocy materialnej

o charakterze socjalnym dla uczniów z rodzin najbiedniejszych. Ma ona na celu zmniejszenie różnic w dostępie do edukacji oraz umożliwienie pokonywania barier dostępu do edukacji uczniom znajdującym się w trudnej sytuacji materialnej.

W roku 2021 - 108 uczniom z rodzin potrzebujących wsparcia udzielono pomocy materialnej w formie stypendium i zasiłku szkolnego (w 2020 r. pomocy w tej formie udzielono 129 uczniom).

Z kolei uczniowie niepełnosprawni w ramach Rządowego programu pomocy otrzymali dofinansowania do zakupu podręczników, materiałów edukacyjnych i materiałów ćwiczeniowych.

PODSUMOWANIE

W pełni zintegrowane i ogólnodostępne usługi wczesnodziecięcej opieki i edukacji – nastawione w równym stopniu na edukację i opiekę nad dziećmi – są ważnym elementem spójnego systemu edukacji i opieki w Polsce. Gmina Miasta Sanoka zapewnia dzieciom i młodzieży równy dostęp do edukacji. Zapewniona jest także opieka nad dziećmi w postaci przedszkoli i żłobków, co po części pozwala rozwiązać obawy rodziców związane z pogodzeniem obowiązków wychowawczych z życiem zawodowym. Baza placówek oświatowych jest na bieżąco modernizowana- umożliwia to młodym mieszkańcom dostęp do wysokiej jakości kształcenia. Uczniowie mogą również korzystać z bogatej oferty zajęć pozalekcyjnych, co zapewnia im warunki do wszechstronnego rozwoju.

Kultura

W Sanoku działają dwie samorządowe instytucje kultury wpisane do rejestru Gminy Miasta Sanoka:

- Sanocki Dom Kultury,
- Miejska Biblioteka Publiczna (filie, BWA, Tygodnik Sanocki).

Grupy artystyczne i zespoły zrzeszające działające przy Sanockim Domu Kultury tworzy 285 osób, w tym:

- ✓ Formacja Tańca Towarzyskiego „Flamenco” (3 grupy wiekowe);
- ✓ Zespół Tańca Ludowego „Sanok” (2 grupy wiekowe);
- ✓ Grupa Tańca Współczesnego „Progres” (2 grupy wiekowe);
- ✓ Grupa tańca Hip hop (2 grupy wiekowe);
- ✓ Grupa taneczna dziecięcy zespół tańca ludowego (2 grupy wiekowe);
- ✓ Zespół bębniarski (1 grupa);
- ✓ Zespół smyczkowy „Con Amore” (2 grupy wiekowe);
- ✓ Koła plastyczne (2 grupy wiekowe);
- ✓ Koło „Zabawy plastyczne” (1 grupa);
- ✓ Grupa teatralna DeKonstrukcje (2 grupy wiekowe).

W Sanoku funkcjonuje Miejska Biblioteka Publiczna prowadząca cztery filie w dzielnicach Olchowce, Posada, Wójtostwo i Dąbrówka. Do potrzeb osób z niepełnosprawnościami są dostosowane dwa budynki bibliotek, znajdujące się przy ulicach Lenartowicza 2 oraz Przemyskiej 58.

Na terenie Miasta Sanoka corocznie są organizowane liczne wydarzenia kulturalne, spotkania autorskie, promocje.

Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji w Sanoku wykonuje zadania własne samorządu w zakresie kultury fizycznej poprzez utrzymywanie i udostępnianie bazy sportowo-rekreacyjnej, jak również poprzez organizowanie zajęć, zawodów i imprez sportowo – rekreacyjnych.

Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji w Sanoku w 2021 r. administrował następującymi obiektami:

- ✓ Arena Sanok;
- ✓ Dom Sportowca „Błonie”;
- ✓ Tor Lodowy;
- ✓ Stadion piłkarsko -lekkoatletyczny „Wierchy”;

- ✓ Centrum Rehabilitacji i Sportu;
- ✓ Korty tenisowe.

PODSUMOWANIE

Mieszkańcy miasta Sanoka (zarówno dzieci, jak i dorośli) mogą korzystać z szerokiej oferty kulturalnej i sportowej. Udział w zajęciach dodatkowych stanowi jeden z najbardziej uniwersalnych i selektywnych czynników chroniących uczniów przed angażowaniem się w zachowania problemowe. Lokalne wydarzenia przyczyniają się do aktywizacji lokalnej gospodarki, integracji lokalnej ludności, a także tworzenia silnego poczucia przynależności.

Współpraca z organizacjami pozarządowymi

W ramach realizacji Programu współpracy Gminy Miasta Sanoka z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art.3 ust.3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 roku o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie w 2021 roku ogółem udzielono 51 dotacji, w tym:

- ✓ z pomocy społecznej – 5 dotacji na kwotę 124 696,38 zł;
- ✓ z zakresu działań na rzecz kombatanów i osób represjonowanych – 4 dotacje na kwotę 6 000,00 zł;
- ✓ z zakresu działań na rzecz osób niepełnosprawnych – 6 dotacji na kwotę 20 000,00 zł;
- ✓ z zakresu wspierania organizacji pozarządowych i wolontariatu – 1 dotacji na kwotę 6 100,00 zł;
- ✓ za zakresu ochrony i promocji zdrowia – 3 dotacje na kwotę 8 900,00 zł;
- ✓ z zakresu kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego – 3 dotacje na kwotę 18 000,00 zł;
- ✓ z Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych – 8 dotacji na kwotę 248 000,00 zł;
- ✓ z Gminnego Programu Przeciwdziałania Narkomanii – 2 dotacje na kwotę 5 600,00 zł;
- ✓ z kultury fizycznej – 19 dotacji na kwotę 397 240,00 zł;
- ✓ przyznano stypendia sportowe dla 22 osób na kwotę 38 900,00 zł;
- ✓ 7 osób otrzymało nagrody sportowe na kwotę 15 000,00 zł.

W myśl ustawy z dnia 5 sierpnia 2022 r. o ekonomii społecznej organizacje pozarządowe są podmiotami ekonomii społecznej i uprawnione są do realizacji usług

społecznych. Zgodnie z wyżej wymienioną ustawą usługi społeczne oznaczają działania z zakresu: polityki prorodzinnej, wspierania rodziny, systemu pieczy zastępczej, pomocy społecznej, promocji i ochrony zdrowia, wspierania osób niepełnosprawnych, edukacji publicznej, przeciwdziałania bezrobociu, kultury, kultury fizycznej i turystyki, pobudzania aktywności obywatelskiej, mieszkalnictwa, ochrony środowiska, reintegracji zawodowej i społecznej.

PODSUMOWANIE

Organizacje pozarządowe pełnią rolę uzupełniającą dla działań organów publicznych, ich rola jest niezastąpiona w aktywizowaniu środowisk lokalnych oraz wsparciu i reintegracji grup wykluczonych społecznie. Pełnią też funkcję diagnostyczną jako podmioty działające najbliżej osób wymagających wsparcia, co pozwala im na dokładniejsze identyfikowanie problemów społecznych. Konieczne jest stałe wzmacnianie kanałów wymiany informacji pomiędzy administracją a organizacjami, a także pomiędzy samymi organizacjami.

Bezpieczeństwo publiczne

Bezpieczeństwo publiczne to ogół instrumentów służących ochronie ludności przed incydentami zakłócającymi funkcjonowanie obywateli w społeczeństwie zgodne z przyjętymi normami prawno-obyczajowymi.

Na terenie miasta Sanoka za bezpieczeństwo i porządek publiczny odpowiada Komenda Powiatowa Policji w Sanoku oraz Straż Miejska w Sanoku.

Na podstawie danych zawartych w tabeli 4 należy stwierdzić, że w ostatnich latach 2020-2021 zmalała liczba takich przestępstw jak kradzież z włamaniem, fizyczne i psychiczne znęcanie się nad rodziną, uszkodzenie mienia, kradzież pieniędzy wraz z dokumentami, kradzież mienia. Tendencję wzrostową obserwuje się w przypadku pobić.

Tabela 4. Przestępczość na terenie miasta Sanoka w latach 2019-2021- dane z Komenda Powiatowa Policji w Sanoku.

	2019 r.	2020 r.	2021 r.
Kradzież z włamaniem	41	33	21
Fizyczne i psychiczne znęcanie się nad rodziną	19	20	16
Pobicie	0	2	3
Uszkodzenie mienia	72	77	59
Kradzież pieniędzy wraz z dokumentami	9	3	2
Kradzież mienia	56	47	37
Inne	663	973	438

Tabela 5 przedstawia dane pozyskane od Policji dotyczące przestępstw/wykroczeń popełnionych pod wpływem substancji psychoaktywnych.

Tabela 5. Rodzaj przestępstwa/wykroczenia pod wpływem środków odurzających.

	2019 r.	2020 r.	2021 r.
Prowadzenie pojazdów na drodze publicznej w stanie nietrzeźwości	15	10	10
Prowadzenie pojazdów na drodze publicznej po użyciu alkoholu	92	62	78
Zakłócanie porządku publicznego	78	91	80
Podejmowanie czynności zawodowych pod wpływem alkoholu	17	13	12
Liczba wypadków pod wpływem alkoholu	6	1	0

Osoby zatrzymane do wytrzeźwienia ogółem	715	697	715
Ilość interwencji związanych z nadużywaniem alkoholu	151	167	192

Straż Miejska w Sanoku w roku 2021 wystawiła 884 patrole (w 2020 r. – 650 patroli) pełniące służbę na terenie miasta Sanoka w tym: 118 patroli pieszych, 528 patroli zmotoryzowanych oraz 238 patroli łączonych, realizowanych wspólnie z funkcjonariuszami Komendy Powiatowej Policji w Sanoku.

Funkcjonariusze Straży Miejskiej w 2021 roku przeprowadzili łącznie 4318 interwencji:

- ✓ 3036 interwencji własnych (w 2020 r.- 2876 interwencji);
- ✓ 1282 interwencje podejmowane we wspólnych patrolach z funkcjonariuszami Policji (w 2020 r.- 854 interwencji).

PODSUMOWANIE

Poprawa bezpieczeństwa mieszkańców jest jednym z podstawowych zadań własnych jednostek samorządu terytorialnego. Na wzrost poziomu bezpieczeństwa wpływa także realizacja innych zadań samorządu, których celem jest ograniczanie pośrednich przyczyn stanowiących podłoże przestępczości oraz patologii społecznych. Są to np. działania w obszarze edukacji, wychowania, ochrony zdrowia, rozwoju gospodarczego, narkomanii, alkoholizmu i przemocy w rodzinach.

Diagnoza problemów społecznych w ujęciu działania instytucji pomocy społecznej

Pomoc społeczna jest instytucją polityki społecznej państwa. Zadania pomocy społecznej są określone Ustawą z dnia 12 marca 2004 roku. Zgodnie z jej postanowieniem, głównym celem pomocy społecznej ma być umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężenie takich sytuacji życiowych, którym nie są w stanie podołać przy użyciu własnych środków, możliwości i uprawnień. Realizacja zadań została podzielona tutaj pomiędzy organy administracji publicznej. Ogólne zadania (strategiczne) związane z realizacją polityki społecznej wykonuje województwo. Powiat odpowiada za zadania o charakterze specjalistycznym. Z kolei gmina realizuje tzw. usługi podstawowe, czyli np. funkcjonowanie domów pomocy społecznej, ośrodków wychowawczych, pomoc rzeczowa,

zasiłki docelowe przyznawane na zaspokojenie podstawowych potrzeb, udzielanie schronienia i posiłku, zasiłki na pokrycie wydatków powstałych w skutek zdarzeń losowych itd.

Na terenie miasta Sanoka zadania z zakresu pomocy społecznej realizowane są przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Sanoku. Na podstawie art. 7 ustawy o pomocy społecznej osobom i rodzinom udziela się świadczeń społecznych w szczególności z powodu:

- ✓ ubóstwa,
- ✓ sieroctwa,
- ✓ bezdomności,
- ✓ bezrobocia,
- ✓ niepełnosprawności,
- ✓ długotrwałej lub ciężkiej choroby,
- ✓ przemocy w rodzinie,
- ✓ potrzeby ochrony ofiar handlu ludźmi,
- ✓ potrzeby ochrony macierzyństwa lub wielodzietności,
- ✓ bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych,
- ✓ trudności w integracji cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy udzielone w związku z okolicznością, o której mowa w art. 159 ust. 1 pkt 1 lit. c lub d ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach;
- ✓ trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego,
- ✓ alkoholizmu lub narkomani,
- ✓ zdarzenia losowego i sytuacji kryzysowej
- ✓ klęski żywiołowej lub ekologicznej.

Realizując zadania w zakresie ustawy o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 r. w 2021 r. Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Sanoku objął pomocą 953 osoby zamieszkujące w 759 rodzinach. **Dane zawarte w tabeli 6 wskazują, że w ciągu ostatnich 3 lat zmalała liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej.**

Tabela 6. Liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej w latach 2019-2021.

	2019 r.	2020 r.	2021 r.
Liczba rodzin ogółem	860	839	759
Rodziny korzystające ze świadczeń z powodu problemów uzależnień	64	61	53

Zródło: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Sanoku.

Szczegółowe dane o ilości osób objętych wsparciem Ośrodka za lata 2019 – 2021 przedstawiono poniżej:

- liczba osób objętych pomocą przez MOPS: 953 (2021 r.), 1075 (2020 r.), 722 (2019 r.);
- liczba rodzin z dziećmi, którym MOPS udzielił pomocy: 364 (2021 r.), 200 (2020 r.), 220 (2019 r.);
- liczba rodzin niepełnych, którym MOPS udzielił pomocy: 44 (2021 r.), 91 (2020 r.), 92 (2019 r.);
- liczba rodzin emerytów i rencistów, którym MOPS udzielił pomocy: 304 (2021 r.), 335 (2020 r.), 327 (2019 r.);
- liczba rodzin objętych pracą socjalną: 759 (2021 r.), 604 (2020 r.);
- liczba kontraktów socjalnych: 31 (2021 r.), 33 (2020 r.);
- liczba udzielonych porad prawnych: 50 (2021 r.), 80 (2020 r.), 103 (2019 r.);
- liczba udzielonych porad psychologicznych: 25 (2021 r.), 21 (2020 r.), 49 (2019 r.);
- liczba osób, którym udzielono porad prawno-psychologicznych: 75 (2021 r.), 89 (2020 r.), 151 (2019 r.);
- liczba asystentów rodziny: 2 (2021 r.), 2 (2020 r.), 2 (2019 r.);
- liczba rodzin objętych pomocą asystenta: 52 (2021 r.), 29 (2020 r.), 47 (2019 r.);
- liczba dzieci w rodzinach objętych wsparciem asystenta rodziny: 88 (2021 r.), 63 (2020 r.), 100 (2019 r.).

Zadania z zakresu pomocy społecznej realizowane przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej

Zadania w zakresie pomocy społecznej, rodzaje świadczeń, zasady i tryb ich udzielania oraz organizację pomocy społecznej określa ustawa z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej oraz akty wykonawcze do tej ustawy.

W ramach zadań własnych i zleconych realizowanych przez Gminę ustala się prawo świadczeń pieniężnych i niepieniężnych. Podstawowym działaniem Ośrodka jest praca socjalna i świadczenie usług socjalnych. Praca socjalna świadczona jest na rzecz poprawy funkcjonowania osób i rodzin w ich środowisku społecznym. Pracownicy socjalni poprzez świadczenie pracy socjalnej wzmacniają zdolności swoich podopiecznych, motywują do samodzielnego rozwiązywania problemów oraz aktywizują zawodowo i społecznie. Świadczenia materialne stanowią jedynie uzupełnienie tych działań.

Do świadczeń pieniężnych zaliczają się:

- ✓ zasiłek stały,
- ✓ zasiłek okresowy,
- ✓ zasiłek celowy i specjalny zasiłek celowy,
- ✓ zasiłek i pożyczka na ekonomiczne usamodzielnienie,
- ✓ pomoc na usamodzielnienie oraz na kontynuowanie nauki,
- ✓ świadczenie pieniężne na utrzymanie i pokrycie wydatków związanych z nauką języka polskiego dla cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy udzielone w związku z okolicznością, o której mowa w art. 159 ust. 1 pkt 1 lit. c lub d ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach,
- ✓ wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki przyznane przez sąd.

Do świadczeń niepieniężnych zaliczają się:

- ✓ praca socjalna,
- ✓ bilet kredytowany,
- ✓ składki na ubezpieczenie zdrowotne,
- ✓ składki na ubezpieczenia społeczne,
- ✓ pomoc rzeczowa, w tym na ekonomiczne usamodzielnienie,
- ✓ sprawienie pogrzebu,
- ✓ poradnictwo specjalistyczne,
- ✓ interwencja kryzysowa,
- ✓ schronienie,
- ✓ posiłek,
- ✓ niezbędne ubranie,
- ✓ usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania, w ośrodkach wsparcia oraz w rodzinnych domach pomocy,
- ✓ specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania oraz w ośrodkach wsparcia,

- ✓ mieszkanie chronione,
- ✓ pobyt i usługi w domu pomocy społecznej,
- ✓ pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, w tym w mieszkaniu chronionym, pomoc w uzyskaniu zatrudnienia, pomoc na zagospodarowanie - w formie rzeczowej dla osób usamodzielnianych.

Poniższe dane wskazują, że w latach 2019-2021 obserwuje się tendencję spadkową w przypadku udzielanych świadczeń niepieniężnych oraz świadczeń w postaci porad. W latach 2020-2021 zaobserwować można spadek również w przypadku udzielanych świadczeń pieniężnych.

Tabela 7. Rodzaje pomocy udzielanej przez MOPS.

	2019 r.	2020 r.	2021 r.
Świadczenia niepieniężne dla osób	694	641	578
Świadczenia pieniężne dla osób	505	513	458
Świadczenia porady dla osób	129	112	99

Źródło: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Sanoku.

W Miejskim Ośrodku Pomocy Społecznej w Sanoku poradnictwo specjalistyczne, w szczególności prawne, psychologiczne i rodzinne jest świadczone osobom i rodzinom, które mają trudności lub wykazują potrzebę wsparcia w rozwiązywaniu swoich problemów życiowych bez względu na posiadany dochód. **W roku 2021 poradnictwem specjalistycznym objętych zostało 75 rodzin, w których zamieszkiwało 99 osób.**

Świadczenie pracy socjalnej jest zadaniem własnym gminy o charakterze obligatoryjnym. Pracownicy socjalni Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Sanoku prowadzili pracę socjalną z osobami i rodzinami w celu rozwinięcia lub wzmocnienia ich aktywności i samodzielności życiowej jak również ze społecznością lokalną w celu zapewnienia współpracy i koordynacji działań instytucji i organizacji istotnych dla zaspokajania potrzeb członków społeczności. W 2021 roku pracą socjalną objętych zostało 759 rodzin (w 2020 r.- 604 rodziny, w 2019 r.- 731 rodzin). **W ostatnim roku wzrosła liczba rodzin objętych pracą socjalną.**

Praca socjalna może być prowadzona, m.in. w oparciu o tzw. kontrakt socjalny, który jest sposobem określania zasad współdziałania osób znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej w celu wzmocnienia ich aktywności i samodzielności życiowej, w tym zawodowej

lub przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu. Kontrakt zawiera: diagnozę sytuacji, cele wspólnej pracy oraz działania, które mają w konsekwencji doprowadzić do osiągnięcia założonych wspólnie efektów. Ideą kontraktu socjalnego jest motywowanie obu stron umowy do podejmowania wspólnych, celowych, planowanych i usystematyzowanych działań na rzecz po-prawy sytuacji życiowej klienta pomocy społecznej. W 2021 roku kontynuowano pracę socjalną, wykorzystując tę metodę pracy socjalnej i zawarto 31 kontraktów socjalnych (w 2020 r.- 33 kontrakty socjalne, w 2019 r.- 41 kontraktów socjalnych). **Na przestrzeni ostatnich trzech lat można zaobserwować nieznaczny spadek zawieranych kontraktów socjalnych.**

Przyczyny kwalifikujące do świadczeń z pomocy społecznej

Najczęstszymi powodami udzielania pomocy społecznej na terenie miasta Sanoka są niezmiennie od kilku lat: **długotrwała lub ciężka choroba, ubóstwo oraz bezrobocie.**

Tabela 8. Powody przyznawania pomocy społecznej- liczba rodzin⁵.

	2019 r.	2020 r.	2021 r.
Niepelnosprawność	271	240	210
Bezrobocie	376	367	347
Ubóstwo	398	362	321
Bezradność w sprawach opiekuńczo- wychowawczych	93	86	75
Długotrwała lub ciężka choroba	540	523	465
Alkoholizm	56	55	48
Inne	196	175	159

Źródło: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Sanoku.

Ubóstwo

Ubóstwo określa się jako stan warunków bytowych uniemożliwiający zaspokajanie podstawowych potrzeb, funkcji życiowych. Przyczyny i konsekwencje ubóstwa często trudno

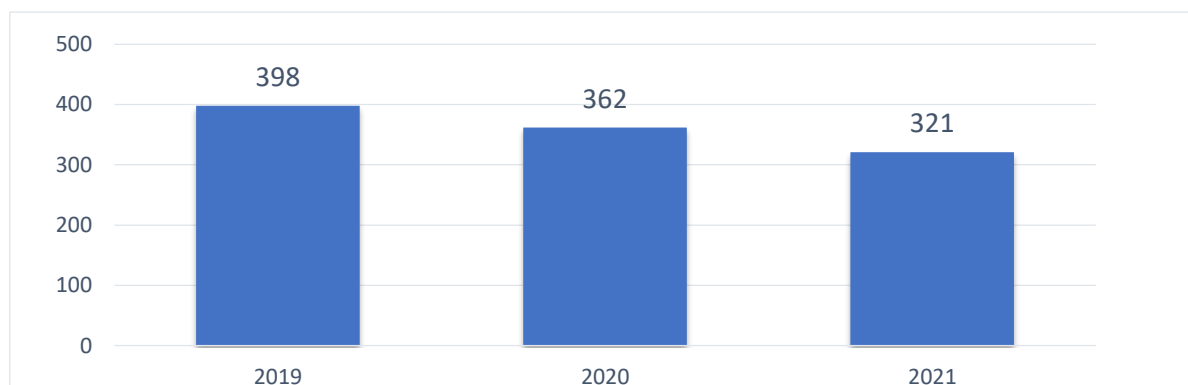
⁵ W jednym przypadku podstawą do udzielenia pomocy może być równocześnie kilka przesłanek.

od siebie oddzielić. Zarówno skutkiem jak i czynnikiem mogą być np. dezintegracja rodziny, rozwój przestępczości, marginalizacja, nierówny start dzieci i młodzieży, patologie społeczne czy niepełnosprawność.

Dodatkowo, nieodpowiednia działalność organów państwowych może zniechęcać do poprawy swojej sytuacji materialnej (np. płaca minimalna) czy też prowadzić do bierności i niezaradności życiowej (system zasiłków i świadczeń) całych grup społecznych. Zagrożenie ubóstwem dotyczy zwłaszcza rodzin wielodzietnych i niepełnych, kręgów patologii społecznej, osoby niepełnosprawne, grupy mniejszościowe, ludzi posiadających niskie kwalifikacje zawodowe, migrantów, ludzi starych. Analizując problem ubóstwa nie możemy pominąć dynamicznie zmieniającej się sytuacji społeczno-gospodarczej kraju. Sytuacja epidemiologiczna, w jakiej znalazła się Polska od marca 2020 roku z powodu pandemii COVID-19 i związane z nią ograniczenia w istotny sposób wpłynęły na rynek pracy, wysokość wynagrodzeń, ceny i inne zjawiska, takie jak m.in. izolacja społeczna czy przemoc domowa, w sposób bezpośredni i pośredni związane z występowaniem ubóstwa. Prawdopodobnie utrzymująca się niekorzystna sytuacja społeczno-gospodarcza kraju w znacznym stopniu przyczyni się do zwiększenia zasięgu ubóstwa w skali całego kraju.

Dane MOPS w Sanoku wskazują, że w latach 2019- 2021 zmalała liczba rodzin w gminie korzystających z pomocy społecznej z powodu ubóstwa.

Wykres 4. Liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej w mieście Sanoku z powodu ubóstwa w latach 2019-2021.

Zasiłek stały przysługuje pełnoletniej osobie samotnie gospodarującej, niezdolnej do pracy z powodu wieku lub całkowicie niezdolnej do pracy, jeżeli jej dochód jest niższy od kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej lub pełnoletniej osobie pozostającej w rodzinie, niezdolnej do pracy z powodu wieku lub całkowicie niezdolnej do pracy, jeżeli jej dochód, jak również dochód na osobę w rodzinie są niższe od kryterium dochodowego na osobę

w rodzinie. W 2021 r. z zasiłków stałych skorzystało 148 osób (w 2020 r.- 151 osób, w 2019 r.- 167 osób). **W latach 2019- 2021 można zauważyć spadek liczby osób korzystających z zasiłków stałych.**

Zasiłek okresowy przysługuje w szczególności ze względu na długotrwałą chorobę, niepełnosprawność, bezrobocie, możliwość utrzymania lub nabycia uprawnień do świadczeń z innych systemów zabezpieczenia społecznego: osobie samotnie gospodarującej, której dochód jest niższy od kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej lub rodzinie, której dochód jest niższy od kryterium dochodowego rodziny. W roku 2021 zasiłek okresowy został przyznany 248 osobom (w 2020 r.- 282 osobom, w 2019 r.- 271 osobom). **W roku 2021 w stosunku do roku 2020 zmalała liczba osób, którym przyznano zasiłek okresowy.**

Zasiłek celowy jest świadczeniem fakultatywnym przyznawanym na zaspokojenie niezbędnej potrzeby bytowej, a w szczególności na pokrycie części lub całości kosztów zakupu żywności, leków i leczenia, opału, odzieży, niezbędnych przedmiotów użytku domowego, drobnych remontów i napraw w mieszkaniu.

Specjalny zasiłek celowy może być przyznany w szczególnie uzasadnionych przypadkach osobie albo rodzinie o dochodach przekraczających kryterium ustawowe w wysokości nieprzekraczającej odpowiednio kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej lub rodziny. Świadczenie to nie podlega zwrotowi. W 2021 r. przyznano 209 zasiłków celowych oraz 7 zasiłków celowych specjalnych (w 2020 r.- 142 zasiłki celowe, w 2019 r.- 76 zasiłków celowych). **W latach 2019- 2021 zaobserwować można tendencję wzrostową w przypadku przyznawanych zasiłków celowych.**

Składką na ubezpieczenie zdrowotne w ramach zadań własnych w 2021 r. objętych było 154 klientów pomocy społecznej w tym: 137 osób pobierających zasiłek stały i niepodlegających obowiązkowi ubezpieczenia zdrowotnego z innego tytułu oraz 17 osób biorących udział w zajęciach reintegracyjnych w Centrum Integracji Społecznej w Sanoku.

Sprawienie pogrzebu należy do obowiązkowych zadań własnych gminy. Forma pomocy świadczona jest dla osób nieposiadających rodziny i własnego źródła utrzymania. Sprawienie pogrzebu odbywa się w sposób ustalony przez gminę zgodnie z wyznaniem zmarłego. W 2021 r. Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Sanoku sprawił 3 pogrzeby (w 2020 r.- 1 pogrzeb).

Osoba lub rodzina ma prawo do schronienia, posiłku i niezbędnego ubrania, jeżeli jest tego pozbawiona. Udzielenie schronienia następuje poprzez przyznanie tymczasowego miejsca w noclegowni albo w schronisku dla osób bezdomnych. Schronisko dla osób bezdomnych

zapewnia osobom bezdomnym, które podpisały kontrakt socjalny, całodobowe, tymczasowe schronienie oraz usługi ukierunkowane na wzmacnianie aktywności społecznej, wyjście z bezdomności i uzyskanie samodzielności życiowej. W roku 2021 Ośrodek opłacał pobyt w schroniskach dla osób bezdomnych 24 osobom bezdomnym z terenu miasta Sanoka (w 2020 r.- 33 osobom).

Celem wieloletniego programu „Posiłek w szkole i w domu” jest zapewnienie posiłku, świadczenia rzeczowego w postaci produktów żywnościowych lub świadczenia pieniężnego na zakup posiłku lub żywności wszystkim osobom jej potrzebującym. Pomoc w ramach Programu dedykowana jest do dzieci i młodzieży oraz osób dorosłych, spełniających warunki otrzymania pomocy, wskazane w ustawie o pomocy społecznej oraz kryterium dochodowe, tj. 150% kryterium dochodowego, o którym mowa odpowiednio w art. 8 ust. 1 pkt 1 i 2 ustawy o pomocy społecznej.

W ramach Programu dożywianiem oraz wsparciem finansowym w roku 2021 objęto 870 beneficjentów w tym:

- ✓ 182 dzieci i młodzieży szkolnej dożywianych w stołówkach szkolnych, przedszkolach oraz żłobkach;
- ✓ 62 osoby dorosłe dożywiane w Jadłodajnia im. św. Brata Alberta w Sanoku;
- ✓ 12 dzieciom przyznano posiłek na wniosek dyrektora szkoły bez wydawania decyzji administracyjnej;
- ✓ 626 osobom (w tym dzieciom i młodzieży w trakcie nauki zdalnej) wypłacono świadczenia pieniężne w formie zasiłków celowych na zakup posiłku lub żywności.

Łącznie przyznano 31 422 posiłków oraz wypłacono 2 271 świadczeń pieniężnych.

W ramach w/w Programu w 2021 roku świadczenie pieniężne przyznano 292 osobom (w 2020 r.- 331 osobom, w 2019 r.- 292 osobom). **W roku 2021 w stosunku do roku 2020 zmalała liczba osób, którym przyznano świadczenie pieniężne w ramach programu „Posiłek w szkole i w domu”.**

Projekt socjalny to zespół działań mających na celu poprawę sytuacji życiowej osób, rodzin, grup zagrożonych ubóstwem, marginalizacją i wykluczeniem społecznym. Jest on ograniczonym w czasie i przestrzeni społecznej przedsięwzięciem o charakterze pomocowym, a jego głównym założeniem jest dążenie do pozytywnej zmiany. **W okresie od miesiąca listopada 2021 r. do stycznia 2022 r. Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Sanoku realizował projekt socjalny p.n. „Wsparcie Swego od Swojego”.** Celem Projektu było wsparcie seniorów w środowisku lokalnym i wyrównanie dysproporcji statusu społecznego. Akcja skierowana była do 90 podopiecznych Miejskiego Ośrodka Pomocy

Spółecznej w Sanoku, utrzymujących się z niskich emerytur, rent czy zasiłków, borykających się z problemami życia codziennego. Wsparcia potrzebującym udzielono w postaci paczek składających się z produktów żywnościowych, chemii gospodarczej oraz środków higienicznych. W ramach akcji Ośrodek współpracował z *Korso Sanok* oraz lokalnymi szkołami. W akcję zaangażowali się również przedsiębiorcy i indywidualni darczyńcy.

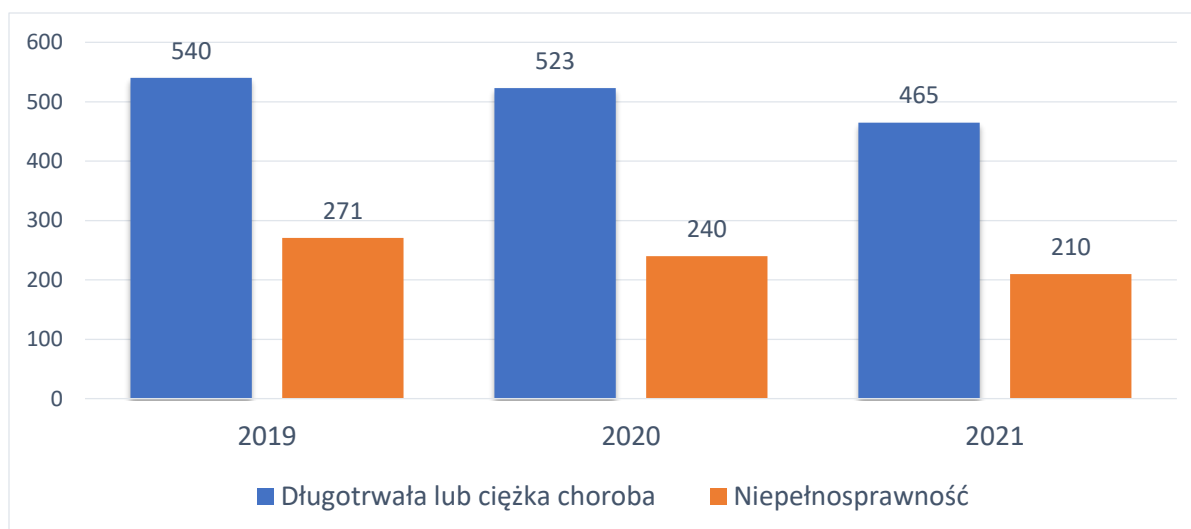
Długotrwała lub ciężka choroba oraz niepełnosprawność

Problem długotrwałej choroby dotyczy osób, które z powodu posiadanego schorzenia pozostają przez długi czas pod opieką lekarską, a choroba, na którą cierpią, często nie jest możliwa do całkowitego wyleczenia, a jedynie minimalizowane są jej objawy. Ciężka choroba natomiast to taka, która zagraża życiu człowieka. Otrzymanie pomocy społecznej z powodu długotrwałej choroby jest uzależnione również od tego, w jakim stopniu posiadane schorzenie utrudnia życie wnioskodawcy. Uwzględniane są takie okoliczności jak: wydatki ponoszone w związku z zakupem leków, wydatki związane z wyjazdami do specjalistów, utrudnienie w podjęciu zatrudnienia.

Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych definiuje osoby niepełnosprawne, jako osoby, których stan fizyczny, psychiczny lub umysłowy trwale lub okresowo utrudnia, ogranicza lub uniemożliwia wypełnianie ról społecznych, a w szczególności zdolności do wykonywania pracy zawodowej. Osoby niepełnosprawne to również te, które uzyskały orzeczenie o całkowitej lub częściowej niezdolności do pracy na podstawie odrębnych przepisów oraz dzieci posiadające orzeczenie o niepełnosprawności przed ukończeniem 16 roku życia.

Dane z MOPS w Sanoku wskazują, że w ostatnich latach długotrwała lub ciężka choroba oraz niepełnosprawność są jednymi z najczęściej występujących przyczyn trudnej sytuacji życiowej osób i rodzin, a jednocześnie najczęstszymi powodami ubiegania się o pomoc społeczną. Co ważne, w ciągu ostatnich trzech lat zmniejszyła się liczba osób otrzymujących pomoc i wsparcie z powodu niepełnosprawności oraz z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby.

Wykres 5. Liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej w gminie miasta Sanoka z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby oraz niepełnosprawności w latach 2019-2021.

Samotnej osobie niepełnosprawnej oraz przewlekle chorej, która wymaga pomocy innych osób, a jest jej pozbawiona, przysługuje pomoc w formie usług opiekuńczych lub specjalistycznych usług opiekuńczych. Usługi opiekuńcze obejmują pomoc w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych, opiekę higieniczną, zaleconą przez lekarza pielęgnację oraz w miarę możliwości, zapewnienie kontaktów z otoczeniem. W roku 2021 udzielono pomocy w zakresie usług opiekuńczych 252 osobom chorym, w starszym wieku i niepełnosprawnym (w 2020 r.- 262 osobom, w 2019 r.- 263 osobom). **W latach 2019-2021 zaobserwować można nieznaczną tendencję spadkową w przypadku udzielanych usług opiekuńczych.**

Specjalistyczne usługi opiekuńcze są to usługi dostosowane do szczególnych potrzeb wynikających z rodzaju niepełnosprawności (jak np. wspieranie nabywania i rozwoju umiejętności niezbędnych do samodzielnego życia, pomoc w życiu społecznym, w załatwianiu spraw urzędowych i uzyskaniu zatrudnienia, wspieranie procesu leczenia i rehabilitacja fizyczna). Usługi te są świadczone przez osoby ze specjalistycznym przygotowaniem zawodowym (posiadające np. kwalifikacje do wykonywania zawodu pracownika socjalnego, pedagoga, psychologa, pielęgniarki, asystenta osoby niepełnosprawnej, rehabilitanta).

W roku 2021 specjalistyczne usługi opiekuńcze zostały przyznane 79 osobom, w tym dla 38 dzieci z zaburzeniami psychicznymi (w tym z autyzmem) oraz dla osób dorosłych ze schorzeniami psychicznymi (w 2020 r.- 82 osobom, w 2019 r.- 93 osobom). **W ciągu ostatnich 3 lat zmalała liczba osób korzystających ze specjalistycznych usług opiekuńczych.**

Proces starzenia się społeczeństwa powoduje zapotrzebowanie na podstawowe usługi opiekuńcze świadczone w miejscu zamieszkania. Rzutuje to bezpośrednio

na kierunek pomocy społecznej. Dla gminy wskaźniki te (liczba osób w wieku poprodukcyjnym w gminie, liczba osób korzystających z usług opiekuńczych w poprzednich latach, liczba osób umieszczanych w domach pomocy społecznej w poprzednich latach itp.) pozwalają prognozować liczbę osób wymagających pomocy w postaci usług podstawowych i specjalistycznych usług opiekuńczych, w tym psychiatrycznych, asystentury, pomocy sąsiedzkiej, opieki wytchnieniowej. Głównym powodem wzrostu zapotrzebowania na usługi jest izolacja w czasie pandemii, brak zainteresowania potrzebującymi członkami rodziny, samotność, brak dostępności do lekarzy.

Osobie, która potrzebuje wsparcia w funkcjonowaniu w codziennym życiu, ale nie wymaga usług w zakresie świadczonego przez jednostkę całodobowej opieki, może być przyznany pobyt w mieszkaniu chronionym. Mieszkanie chronione jest formą pomocy społecznej przygotowującą osoby tam przebywające, pod opieką specjalistów, do prowadzenia samodzielnego życia, zapewniającą warunki do samodzielnego funkcjonowania w środowisku, w integracji ze społecznością lokalną. W ramach realizacji działania 4.7 Programu kompleksowego wsparcia dla rodzin „Za życiem” (M.P. poz. 1250 z 20 grudnia 2016 r.) Gmina Miasta Sanoka utworzyła mieszkanie chronione wspomagane dla osób niepełnosprawnych, które od miesiąca czerwca 2022 roku rozpoczęło swoją działalność. Mieszkanie zlokalizowane jest przy ul. Zaułek Dobrego Wojaka Szwejka 4 i funkcjonuje w strukturze Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Sanoku. Przeznaczone jest dla 4 osób niepełnosprawnych w stopniu znacznym albo umiarkowanym z powodu upośledzenia umysłowego, choroby psychicznej, całościowych zaburzeń rozwojowych lub epilepsji oraz dla osób niewidomych. Obecnie w mieszkaniu zamieszkuje 1 osoba.

Osobie wymagającej całodobowej opieki, której nie można zapewnić niezbędnej pomocy w formie usług opiekuńczych, przysługuje prawo do umieszczenia w domu pomocy społecznej. Dom Pomocy Społecznej świadczy usługi bytowe, opiekuńcze, wspomagające i edukacyjne na poziomie obowiązującego standardu (określonego rozporządzeniem Ministra), w zakresie i formach wynikających z indywidualnych potrzeb osób w nim przebywających. W roku 2021 w domach pomocy społecznej umieszczono 7 nowych mieszkańców. Łącznie w domach pomocy społecznej przebywało 58 osób (w 2020 r. - 61 osób).

Program osłonowy Gminy Miasta Sanoka pn. „Program Wsparcia Seniorów z terenu Gminy Miasta Sanoka na rok 2022” jest reakcją na wyzwania, jakie stawiają przed Polską zachodzące procesy demograficzne oraz jest odpowiedzią na politykę społeczną państwa w zakresie wsparcia w zapewnieniu lepszej pomocy osobom starszym, samotnym, niesamodzielnym, niepełnosprawnym zamieszkującym na terenie miasta Sanok. Program jest

również odpowiedzią na potrzeby seniorów w zakresie ochrony przed zakażeniem COVID-19, w związku z utrzymującym się stanem epidemii. Wdrożenie Programu zapewni usługę wsparcia na rzecz seniorów w wieku 65 lat i więcej przez świadczenie usług wynikających z rozeznaczonych potrzeb na terenie miasta Sanoka oraz wykorzystanie innowacyjnych technologii w ułatwieniu opieki nad osobami starszymi, które mają problemy w samodzielnym funkcjonowaniu lub wymagają większego poczucia bezpieczeństwa. Realizacja Programu przyczyni się w znacznym stopniu do zwiększenia ich zaradności i samodzielności w codziennym życiu. Opiekunom tych osób umożliwi pogodzenie ról, które wypełniają w społeczeństwie. Podtrzymywanie dobrej kondycji psychicznej i fizycznej osób starszych pozwoli na ich większą samodzielność i prawidłowe funkcjonowanie w środowisku społecznym i rodzinnym.

Ponadto, **Gmina Miasta Sanoka przystępuje w roku 2022 do realizacji rządowego Programu Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej – „Opieka wytchnieniowa”- edycja 2022.** Program zapewnia wsparcie w zakresie usługi opieki wytchnieniowej w ramach pobytu dziennego, skierowanego do członków rodzin lub opiekunów sprawujących bezpośrednią opiekę nad dziećmi z orzeczeniem o niepełnosprawności oraz osobami ze znacznym stopniem niepełnosprawności oraz orzeczeniami równoważnymi, zgodnie z art. 5 i art. 62 ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2021 r. poz. 573,1981). Opieka wytchnieniowa ma za zadanie odciążenie członków rodzin lub opiekunów poprzez wsparcie ich w codziennych obowiązkach lub zapewnienie czasowego zastępstwa. Program realizowany będzie przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Sanoku ze środków Funduszu Solidarnościowego, bez wkładu własnego ze strony gminy oraz po podpisaniu stosownej umowy z Urzędem Wojewódzkim w Rzeszowie.

Kolejnym Programem realizowanym przez MOPS w Sanoku jest Program „Asystent osoby niepełnosprawnej”. Głównym celem Programu jest wprowadzenie usługi asystenta jako formy ogólnodostępnego wsparcia dla osób z niepełnosprawnością. Realizacja zadania ma umożliwić osobom z niepełnosprawnością skorzystanie z pomocy asystenta przy wykonywaniu codziennych czynności i funkcjonowaniu w życiu społecznym, ograniczyć skutki niepełnosprawności, stymulować osoby z niepełnosprawnością do podejmowania aktywności, umożliwić realizowanie prawa do niezależnego. życia oraz przeciwdziałać dyskryminacji ze względu na niepełnosprawność i wykluczenie społeczne osób niepełnosprawnych. Usługa asystenta osobistego osoby niepełnosprawnej dedykowana jest osobom z niepełnosprawnością, posiadającym orzeczenie o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności oraz do dzieci do 16 roku życia z orzeczeniem

o niepełnosprawności ze wskazaniem konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innych osób w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji. W roku 2021 Ośrodek zatrudniał 10 asystentów dla 17 osób niepełnosprawnych. Wsparciem objęto 13 osób o stopniu znacznym oraz 4 osoby o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności. W 2020 r. wsparciem w ramach programu objęto 16 osób niepełnosprawnych. Program sfinansowany został z środków pochodzących z Funduszu Solidarnościowego.

Bezrobocie

Bezrobociem określa się stan, w którym część zasobów pracy w wieku produkcyjnym jest zdolna do pracy, poszukuje jej, ale nie znajduje zatrudnienia. Innymi słowy, to efekt nierównowagi pomiędzy podażą na pracę a jej popytem. Na bezrobocie mają wpływ dwa rodzaje czynników: płacowe i pozapłacowe. Pierwsze są mechanizmem regulacji rozmiaru bezrobocia płacą realną. Czynniki pozapłacowe natomiast ograniczają popyt na pracę lub zwiększają jej podaż. Ten rodzaj zagrożenia społecznego niesie za sobą nie tylko negatywne konsekwencje dla osoby bezrobotnej pogarszając sytuację materialną, czy niekorzystnie wpływając na jej kapitał społeczny, ale także dla gospodarki kraju. Bezrobocie prowadzi do utraty produkcji, państwo zostaje obciążone finansowo, ponieważ następuje wzrost wydatków na świadczenia socjalne, a także słabnie kapitał ludzki.

W 2021 roku w stosunku do 2020 roku na terenie miasta Sanoka nastąpił spadek liczby zarejestrowanych bezrobotnych o 212 osób. W analizowanym okresie nastąpił również spadek liczby osób długotrwale bezrobotnych.

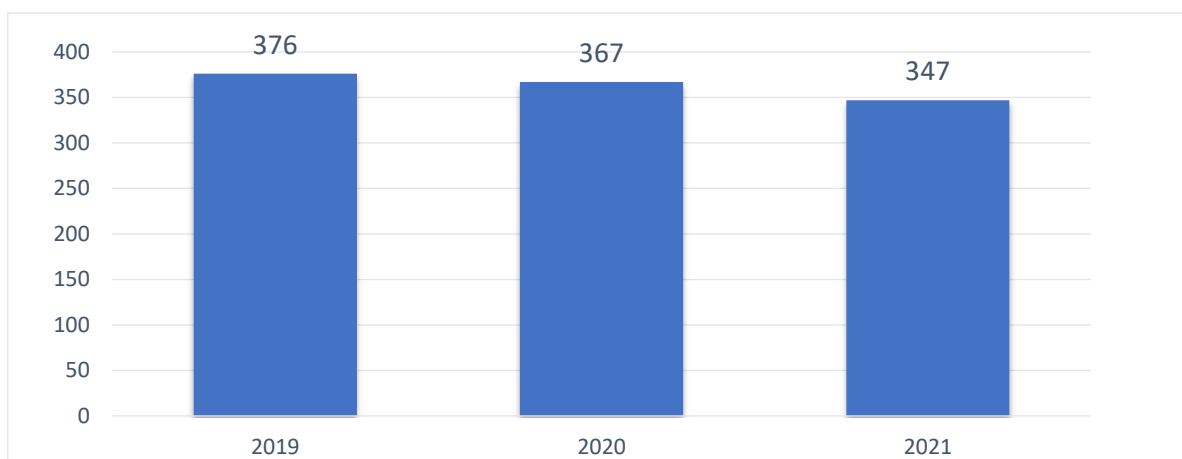
Tabela 9. Liczba zarejestrowanych osób bezrobotnych na terenie miasta Sanoka.

	Kobiety	Mężczyźni	Razem	Długotrwale bezrobotni
2019	497	498	995	510
2020	558	585	1143	598
2021	463	468	931	528

Źródło: Główny Urząd Statystyczny.

Dane MOPS w Sanoku wskazują, że w latach 2019- 2021 zmalała liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej z powodu bezrobocia.

Wykres 6. Liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej w mieście Sanok z powodu bezrobocia w latach 2019-2021.

Sytuację pozostawania bez pracy, wskutek długotrwałej bezczynności, bezrobotny może traktować, jako sposób na życie. Wydłużający się okres bez zatrudnienia może spowodować, iż bezrobotni będą bardziej skłonni zaakceptować swoją sytuację. Sprzyja to tendencji do godzenia się na niższy standard życia, na uzależnienie od pomocy innych, do zmniejszenia aktywności poszukiwania. Długotrwałe pozostawanie bez pracy stwarza zagrożenie patologią społeczną, zmniejsza szansę znalezienia zatrudnienia, a tym samym powoduje degradację materialną i izolację społeczną jednostki⁶.

MOPS w Sanoku realizuje program prac społecznie użytecznych, które są formą aktywizacji osób bezrobotnych wprowadzoną nowelizacją ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy. Prace społecznie użyteczne są to prace wykonywane przez osoby bezrobotne bez prawa do zasiłku, które jednocześnie korzystają z pomocy społecznej. Odmowa podjęcia prac skutkuje utratą statusu osoby bezrobotnej oraz jest podstawą odmowy świadczenia z pomocy społecznej. Prace społecznie użyteczne mogą być wykonywane w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej, organizacjach lub instytucjach zajmujących się pomocą charytatywną lub na rzecz społeczności lokalnej. W przypadku prac społecznie użytecznych nie jest nawiązywany stosunek pracy pomiędzy bezrobotnym a Ośrodkiem Pomocy Społecznej. Zgodnie z zawartym porozumieniem 60% kosztów świadczenia jest refundowanych z Funduszu Pracy. Osoba wykonująca prace społecznie użyteczne zachowuje status bezrobotnego, jest objęta ubezpieczeniem zdrowotnym oraz ubezpieczeniem wypadkowym. Wykonywanie prac społecznie użytecznych może maksymalnie trwać 10 godzin na tydzień, nie więcej niż 40 godzin w miesiącu.

⁶ Kozłowska B., *Długotrwałe bezrobocie* [w:] „Rynek pracy”, nr 1, Studia i Opracowania, KUP, Warszawa 2001.

Bezradność opiekuńczo- wychowawcza, potrzeba ochrony macierzyństwa

Rolą rodziny jest zapewnienie dziecku opieki oraz jego wychowanie w celu przygotowania go do życia w społeczeństwie. Środowisko rodzinne jest pierwszym środowiskiem wychowawczym w życiu dziecka, w którym uczy się nawiązywać kontakty z innymi ludźmi i zdobywa pierwsze doświadczenia z dziedziny współżycia społecznego. Na środowisko rodzinne składają się: struktura rodziny, atmosfera wychowawcza w domu, warunki materialne i zdrowotne, stopień wykształcenia rodziców i ogólna struktura środowiska.

Rodzina jednak nie zawsze prawidłowo wykonuje powyższe zadania. Bezradność występować może w kwestii prowadzenia gospodarstwa domowego – problem z zapewnieniem żywności, odzieży, mieszkania itp. Bezradności tej nie należy jednak mylić z problemem posiadania przez rodzinę niewystarczających środków finansowych na zabezpieczenie tych potrzeb, gdyż w tym wypadku niezaspokojenie ich nie musi występować w parze z nieprawidłowym pełnieniem funkcji opiekuńczo-wychowawczych. O bezradności w prowadzeniu gospodarstwa domowego powinno mówić się w odniesieniu do rodzin, które posiadają wystarczające środki finansowe na zabezpieczenie podstawowych potrzeb, lecz środkami tymi dysponują w nieodpowiedni sposób.

Nieprawidłowe funkcjonowanie rodziny jest częstym powodem zaniedbywania przez dzieci nauki, nierealizowania obowiązku szkolnego, demoralizacji oraz niskiej samooceny. Brak specjalistycznego wsparcia dla rodzin przeżywających trudności w sprawowaniu opieki nad dziećmi i ich wychowaniu powoduje potencjalne zagrożenie związane z koniecznością umieszczenia dzieci w pieczy zastępczej. Rodziny przeżywające trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo - wychowawczych w dalszym ciągu stanowią znaczny odsetek klientów pomocy społecznej. Najczęściej niezaradność rodziny w opiece i wychowaniu oraz problemy w pełnieniu ról rodzicielskich współlistnieją z innymi trudnościami takimi jak: uzależnienie od alkoholu i środków psychoaktywnych, przemoc domowa, przestępczość, zaburzenia równowagi systemu rodzinnego w sytuacjach kryzysowych, małżeńskich, zawodowych. Ważne jest zatem systematyczne monitorowanie tych środowisk przez pracowników socjalnych, wspieranie ze strony asystentów rodziny, pedagogów szkolnych oraz przedstawicieli innych grup zawodowych kontaktujących się z rodziną. Specyfika rodzin niewydolnych wychowawczo wymaga od służb pomocowych zintegrowania działań skierowanych na dziecko i rodzinę w sposób wielodyscyplinarny.

Obowiązek wspierania rodziny znajdującej się w trudnej sytuacji, niemogącej realizować funkcji opiekuńczo-wychowawczych oraz organizacji pieczy zastępczej,

w zakresie ustalonym ustawą, spoczywa przede wszystkim na jednostkach samorządu terytorialnego oraz organach administracji rządowej. Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej podzieliła zadania gminy i powiatu. Po stronie gminy jest praca z rodzinami biologicznymi, zaś działania powiatu skupiają się przede wszystkim na pracy z rodzinami zastępczymi. Gmina zapewnia wsparcie rodzinom przeżywającym trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo –wychowawczych poprzez działania wspomagające rodziców, mających problemy w wypełnianiu obowiązków rodzicielskich, tak, aby zapobiec doprowadzeniu do sytuacji, w której dziecko, ze względu na jego dobro, zostałoby umieszczone w opiece w pieczy zastępczej.

Efektem podejmowanych działań w ramach systemu ma być zapewnienie rodzinie takiej pomocy, która wyeliminuje zagrożenie zabrania dziecka z rodziny biologicznej. Obowiązek ten realizowany powinien być we współpracy ze środowiskiem lokalnym, sądami i ich organami pomocniczymi, Policją, instytucjami oświatowymi, podmiotami leczniczymi, a także kościołami i związkami wyznaniowymi oraz organizacjami społecznymi. Wspieranie rodziny przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych to zespół planowych działań mających na celu przywrócenie rodzinie zdolności do wypełniania tych funkcji.

W 2021 roku w pieczy zastępczej przebywało łącznie 36 dzieci z terenu Gminy Miasta Sanoka. W analizowanym okresie w pieczy zastępczej umieszczono 8 nowych dzieci. W całodobowych placówkach opiekuńczo-wychowawczych przebywało 6 dzieci.

Asystent rodziny pracuje w rodzinach, w których występują trudności opiekuńczo – wychowawcze, w szczególności w rodzinach niepełnych, wielodzietnych i borykających się z niepełnosprawnością dziecka. Asystent rodziny prowadzi pracę z rodziną w miejscu jej zamieszkania. Celem asystenta rodziny jest przede wszystkim mobilizacja, wsparcie rodzin oraz wspólne rozwiązywanie ich problemów. Oprócz tego, rodziny mogą liczyć na wsparcie emocjonalne i poradnictwo. Asystent zmierza do tego, aby wzbudzić u podopiecznych dążenie do zmiany swojej sytuacji życiowej. W Miejskim Ośrodku Pomocy Społecznej w Sanoku w roku 2021 zatrudnionych było 2 asystentów, którzy pracowali z 52 rodzinami (w 2020 r.- dwóch asystentów rodziny pracowało z 29 rodzinami, w 2019 r.- dwóch asystentów rodziny pracowało z 47 rodzinami). **W roku 2021 w stosunku do roku 2020 można zaobserwować wzrost rodzin objętych wsparciem asystenta rodziny.**

Z kolei prawo do świadczeń pomocy społecznej z powodu potrzeby ochrony macierzyństwa lub wielodzietności oznacza objęcie pomocą społeczną kobiet w ciąży i rodzin

wychowujących dzieci. Rodzina wielodzietna to rodzina, w której skład wchodzi troje i więcej dzieci.

Do roku 2017, Ustawa z 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej była jedynym podstawowym aktem prawnym, który definiował różnorodne formy wsparcia rodziny na poziomie gminy. W grudniu 2016 roku Rada Ministrów podjęła uchwałę w sprawie przyjęcia kompleksowego programu wsparcia dla rodzin „Za życiem”. W ślad za programem została uchwalona Ustawa o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”. Wspomniane dokumenty zaczęły obowiązywać w styczniu 2017 roku. „Za życiem” wspiera rodziny z osobami niepełnosprawnymi, a w szczególności wychowujące niepełnosprawne dzieci. Proponowana przez rząd pomoc obejmuje kompleksowe rozwiązania dotyczące wsparcia kobiet w ciąży i ich rodzin, wczesnego wspomagania dziecka i jego rodziny, usług wspierających i rehabilitacyjnych oraz wsparcia mieszkaniowego. Zgodnie z nowymi przepisami rodzinom, w których urodzi się dziecko z ciężką i nieodwracalną niepełnosprawnością albo nieuleczalną chorobą zagrażającą życiu, która powstała w prenatalnym okresie rozwoju dziecka lub w czasie porodu, przysługuje jednorazowe świadczenie w wysokości 4 tys. zł. Ustawa „Za życiem” przewiduje również m. in. że przewodnikiem po systemie wsparcia dla rodzin, w których urodzą się dzieci z niepełnosprawnością lub ciężką chorobą, będzie asystent rodziny, którego zadaniem będzie koordynowanie dostępnej pomocy. Ustawa ma również znacznie usprawnić dostęp do świadczeń zdrowotnych. W 2021 roku w mieście Sanok wypłacono 3 świadczenia „Za życiem” (w 2020 r. - 2 świadczenia).

Karta Dużej Rodziny to ogólnopolski system zniżek, stworzony z myślą o rodzinach wielodzietnych, które oferowane są zarówno przez instytucje publiczne, jak i firmy prywatne. Karta Dużej Rodziny wspiera budżety rodzin wielodzietnych oraz ułatwia dostęp do dóbr i usług. Uchwałą Nr VII/43/15 Rady Miasta Sanoka z dnia 7 maja 2015 r. przyjęto program działań zmierzających do polepszenia warunków życiowych rodzin wielodzietnych zamieszkałych na terenie Gminy Miasta Sanoka pn.: „Sanocki program przyznający uprawnienia członkom rodzin wielodzietnych”. Program stanowi ważny element wsparcia wielodzietnych rodzin z terenu miasta Sanoka i daje możliwości korzystania w szerszym zakresie z usług, z których dotychczas nie korzystali lub korzystali sporadycznie, z uwagi na ograniczone możliwości finansowe. W 2021 roku rozpatrzono 137 wniosków o wydanie Karty Dużej Rodziny i przyznano 274 karty.

Program „Rodzina 500 +” to systemowe wsparcie polskich rodzin, realizowane przez gminę jako zadanie zlecone z zakresu administracji rządowej. Program ma za zadanie pomóc

w wychowaniu dzieci poprzez przyznawanie świadczeń wychowawczych. W roku 2021 r. wydano 3 798 informacji i decyzji w sprawie świadczenia wychowawczego.

Liczba rodzin, którym przyznano prawo do świadczenia wychowawczego wyniosła 3 580. Wsparciem objęto 5 460 dzieci.

Uzależnienia

Podstawą prawną działań gminnych związanych z profilaktyką i rozwiązywaniem problemów alkoholowych i narkomanii jest ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi oraz ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii. Wymienione ustawy tworzą spójny system umożliwiający samorządom terytorialnym prowadzenie lokalnej polityki wobec zagrożeń wynikających ze spożywania alkoholu i narkotyków a także wyznaczają konkretne zadania i wskazują środki na ich realizację.

Ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi stanowi, że prowadzenie działań z zakresu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz integracji społecznej osób uzależnionych od alkoholu należy do zadań własnych gminy. Ich realizacja prowadzona jest w postaci gminnego programu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz przeciwdziałania narkomanii stanowiącego część strategii rozwiązywania problemów społecznych, uchwalanego przez radę gminy, uwzględniającego cele operacyjne dotyczące profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych, określone w Narodowym Programie Zdrowia. Elementem gminnego programu mogą być również zadania związane z przeciwdziałaniem uzależnieniom behawioralnym.

Ustawa o wychowaniu w trzeźwości i ustawa o przeciwdziałaniu narkomanii nakłada na samorząd gminy na równi z organami administracji rządowej obowiązek kształtowania polityki alkoholowej i przeciwdziałania narkomanii.

Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych jest powoływana na podstawie art. 41 ust. 3 Ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi przez wójta/burmistrza/prezydenta miasta. W skład gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych wchodzi osoby przeszkolone w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych (art. 41 ust. 4 ww. ustawy), a zasady wynagradzania członków gminnych komisji określa rada gminy w gminnych programach rozwiązywania problemów alkoholowych (art. 41 ust. 5 ww. ustawy). Do ustawowych zadań gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych należy:

- ✓ inicjowanie działań w zakresie realizacji zadań własnych gminy związanych z profilaktyką i rozwiązywaniem problemów alkoholowych (wymienionych powyżej) - (art. 41 ust. 3 ww. ustawy);
- ✓ podejmowanie czynności zmierzających do orzeczenia o zastosowaniu wobec osoby uzależnionej od alkoholu obowiązku poddania się leczeniu w zakładzie leczenia odwykowego (art. 41 ust. 3 ww. ustawy);
- ✓ opiniowanie wydawania zezwoleń na sprzedaż lub podawanie napojów alkoholowych - zgodność lokalizacji punktu sprzedaży z uchwałami rady gminy, o których mowa w art. 12 ust. 1 i 2 ustawy (limit i lokalizacja punktów, w których sprzedawane i podawane są napoje alkoholowe);
- ✓ kontrola przestrzegania zasad i warunków korzystania z zezwoleń na sprzedaż lub podawanie napojów alkoholowych (na podstawie upoważnienia wystawionego przez wójta, burmistrza lub prezydenta miasta) - (art. 18 ust. 8 ww. ustawy).

W 2021 roku odbyło się 18 posiedzeń plenarnych poświęconych sprawom bieżącym, ściśle związanym z zadaniami i regulaminem Komisji (spadek o 7 posiedzeń w stosunku do 2020 roku). Członkowie Komisji pracowali w zespołach motywacyjnych, które zajmowały się motywowaniem i rozpatrywaniem spraw osób nadużywających alkohol. W 2021 roku członkowie MKRPA pracowali w 66 zespołach motywacyjnych (wzrost o 13 posiedzeń w stosunku do roku 2020), podczas których przeprowadzono 240 rozmów (wzrost o 58 przeprowadzonych rozmów w stosunku do roku 2020). Na posiedzenia zespołów wezwano łącznie 453 osoby. Oprócz tego w każdy roboczy poniedziałek miesiąca przewodnicząca MKRPA pełniła dyżury w PIK, na które zgłaszali się mieszkańcy w celu zasięgnięcia informacji dotyczących leczenia odwykowego, a także osoby, które nie mogły wziąć udziału w posiedzeniach zespołów motywacyjnych. Biegli sądowi (psychiatra i psycholog) przeprowadzili 39 specjalistycznych badań w kierunku uzależnienia od alkoholu (wzrost o 7 przeprowadzonych badań w stosunku do 2020 roku). W okresie sprawozdawczym skierowano do sądu 34 wnioski o zastosowanie leczenia w zakładzie leczenia odwykowego (wzrost o 8 wniosków w stosunku do 2020 roku). Miejska Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w 2021 r. wydała łącznie 163 postanowienia odnośnie wydania opinii w zakresie przepisów uchwały Rady Miasta Sanoka nr XLIX/449/21 z dnia 25 listopada 2021r. w sprawie zasad usytuowania miejsc sprzedaży i podawania napojów alkoholowych na terenie miasta Sanoka oraz uchwały Rady Miasta Sanoka nr LV/460/18 z dnia 26 czerwca 2018r. w sprawie ustalenia maksymalnej liczby zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych. Wspólnie z policją MKRPA w latach 2019- 2021 przeprowadziła łącznie 139 kontroli punktów

sprzedaży alkoholu. W 2021r. przeprowadzono 3 rozmowy ostrzegawcze ze sprzedawcami w sprawie przestrzegania ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi.

Na podstawie dostępnych danych, w latach 2019- 2021 można zaobserwować tendencję wzrostową w przypadku: posiedzeń MKRPA, posiedzeń podkomisji interwencyjno-motywującej, przeprowadzonych rozmów motywujących, przeprowadzonych kontroli punktów sprzedaży alkoholu, postanowień opiniujących lokalizację punktów sprzedaży napojów alkoholowych. Natomiast w roku 2021 w stosunku do roku 2020 wzrosła również liczba zleceń przeprowadzenia badania przez biegłych sądowych oraz liczba skierowanych wniosków do Sądu w sprawie obowiązku leczenia odwykowego.

Tabela 10. Działalność MKRPA.

MKRPA			
	2019 r.	2020 r.	2021 r.
Posiedzenia GKRPA (ogółem)	81	64	84
Ogólne posiedzenie Komisji	12	11	18
Posiedzenia podkomisji interwencyjno-motywującej	69	53	66
Przeprowadzone rozmowy	299	182	240
Kontrole punktów sprzedaży	80	14	45
Postanowienia opiniujące lokalizację punktów sprzedaży napojów alkoholowych	165	138	163
Do Komisji wpłynęło:			
Wniosków o leczenie odwykowe	109	66	59
Zleceń przeprowadzenia badania przez biegłych sądowych	43	32	39
Wniosków do Sądu w sprawie obowiązku leczenia odwykowego	66	26	34

Na terenie Sanoka funkcjonuje Punkt Informacyjno-Konsultacyjny ds. Problemów Alkoholowych. Zadaniem Punktu jest między innymi:

- przyjmowanie osób zgłaszających się z problemami alkoholowymi lub stykających się z przemocą w rodzinie;
- rozpoznawanie potrzeb indywidualnych i środowiskowych osób i rodzin, wskazywanie możliwości rozwiązań oraz rodzajów pomocy udzielanej na terenie miasta;
- udzielanie informacji dotyczących trybu postępowania w rozwiązywaniu problemów alkoholowych;
- przyjmowanie wniosków o podjęcie czynności zmierzających do objęcia leczeniem odwykowym osób uzależnionych;
- motywowanie i udzielanie informacji o możliwości podjęcia leczenia odwykowego;
- udzielanie wsparcia i informacji o współuzależnieniu;
- rozwiązywanie problemów związanych z nadmiernym spożywaniem napojów alkoholowych;
- prowadzenie psychoedukacji „Program Ograniczania Picia”;
- prowadzenie działalności informacyjno-konsultacyjnej dotyczącej spraw związanych ze zmniejszeniem poziomu bezradności osób uzależnionych od alkoholu;
- udzielanie wsparcia po zakończonym leczeniu odwykowym;
- udostępnianie publikacji, czasopism z zakresu psychologii, uzależnień, profilaktyki i terapii uzależnień;
- współpraca z instytucjami świadczącymi działalność profilaktyczną, terapeutyczną i interwencyjną;
- pomoc psychologiczna;
- pomoc terapeutyczna w zakresie: uzależnień, współuzależnienia;
- pomoc terapeutyczna dotyczącego problemów wychowawczych z dziećmi i młodzieżą;
- doradztwo prawne w zakresie: uzależnień, współuzależnienia, przemocy;
- prowadzenie alkoholowego telefonu zaufania.

Dane zawarte poniżej wskazują, że w 2021 roku w stosunku do 2020 roku znacznie wzrosła liczba osób korzystających z bezpłatnej pomocy w Punkcie Informacyjno-Konsultacyjnym.

Tabela 11. Liczba osób, które skorzystały z bezpłatnej pomocy w PIK.

Punkt Informacyjno-Konsultacyjny				
	Ogółem	Poradnictwo prawne	Poradnictwo psychologiczne	Poradnictwo terapeutyczne
2020	416	156	54	126
2021	926	116	34	95

Źródło: Raport o stanie Gminy Miasta Sanoka za 2021 rok.

Ilość punktów sprzedaży napojów alkoholowych (ogółem 124) w tym:

a. do spożycia poza miejscem sprzedaży (wg zawartości alkoholu):

- do 4,5%- 74;
- od 4,5% do 18%- 73;
- powyżej 18%- 70.

b. do spożycia w miejscu sprzedaży (wg zawartości alkoholu):

- do 4,5%- 47;
- od 4,5% do 18%- 28;
- powyżej 18%- 35.

W wyniku realizacji Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w 2021r. osiągnięto następujące mierniki liczbowe:

- ✓ 8 szkół było objętych programem (w roku 2020 – 8, w roku 2019 – 16);
- ✓ zrealizowano 3 programy profilaktyczne (w roku 2020 – 5, w roku 2019 – 5);
- ✓ 3014 osób uczestniczyło w programach, konferencjach, szkoleniach (w roku 2020 – 1120, w roku 2019 – 3070);
- ✓ 245 rodzin objęto pomocą i interwencją (w roku 2020 – 195, w roku 2019 – 435);
- ✓ zrealizowano 1087 godzin zajęć socjoterapeutycznych (w roku 2020 – 725, w roku 2019 – 1410);
- ✓ w zajęciach socjoterapeutycznych uczestniczyło 210 osób (w roku 2020 – 408, w roku 2019 – 206);
- ✓ dofinansowano 1370 godzin zajęć pozalekcyjnych (w roku 2020 – 1734, w roku 2019 – 3140);
- ✓ odbyło się 1498 godzin zajęć alternatyw przez sport i innych niż sport (w roku 2020 – 1333, w roku 2019 – 2800);

- ✓ w zajęciach podczas wakacji uczestniczyło 640 osób (w roku 2020 – 400, w roku 2019 – 230);
- ✓ 286 spraw wpłynęło za pośrednictwem Alkoholowego Telefonu Zaufania (w roku 2020 – 104, w roku 2019 – 298);
- ✓ 1350 osób uczestniczyło w szkoleniach i warsztatach z rodzicami i wychowawcami (w roku 2020 – 550, w roku 2019 – 1500);
- ✓ 1488 osób skorzystało z konsultacji psychologicznych, wychowawczych i terapeutycznych (w roku 2020 – 416, w roku 2019 – 911);
- ✓ 126 osób uczestniczyło w zajęciach terapeutycznych i rozwojowych dla osób wychodzących z uzależnienia (w roku 2020 – 198, w roku 2019 – 440).

Przemoc w rodzinie

Zgodnie z definicją zawartą w ustawie o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie przemoc w rodzinie (zwana także potocznie przemocą domową), to *jednorazowe albo cyklicznie powtarzające się, umyślne działanie lub zaniechanie działań koniecznych do ochrony zdrowia i życia, naruszające prawa lub dobra osobiste osób najbliższych (małżonek, wstępny, zstępny, rodzeństwo, powinowaty w tej samej linii lub stopniu, osoba pozostająca w stosunku przysposobienia oraz jej małżonek, osoba pozostająca we wspólnym pożyciu), a także innych osób wspólnie zamieszkujących lub gospodarujących narażające te osoby w szczególności na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą. Wyróżnia się przemoc fizyczną (naruszenie nietykalności fizycznej), przemoc psychiczną (naruszenie godności osobistej), przemoc seksualną (naruszenie intymności), przemoc ekonomiczną (naruszenie własności) oraz zaniedbanie (naruszenie obowiązku do opieki ze strony osób bliskich).*

Jednym z nadrzędnych i długofalowych celów polityki prorodzinnej państwa jest tworzenie warunków do pełnego rozwoju i prawidłowego funkcjonowania rodziny oraz zapobieganie występowaniu postaw i zachowań społecznych, grożących patologiami, w tym przemocą domową. Do zadań własnych gminy zgodnie z ustawą z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, należy w szczególności tworzenie gminnego systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie, w tym:

- ✓ opracowanie i realizacja gminnego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie;

- ✓ prowadzenie poradnictwa i interwencji w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie w szczególności poprzez działania edukacyjne służące wzmocnieniu opiekuńczych i wychowawczych kompetencji rodziców w rodzinach zagrożonych przemocą w rodzinie;
- ✓ zapewnienie osobom dotkniętym przemocą w rodzinie miejsc w ośrodkach wsparcia;
- ✓ tworzenie zespołów interdyscyplinarnych.

Działania na rzecz osób i rodzin dotkniętych przemocą w rodzinie mają charakter interdyscyplinarny, a więc opierają się na współpracy służb, które dysponując wiedzą, doświadczeniem, narzędziami oraz kompetencjami w danej dziedzinie łączą swoje siły, celem udzielenia kompleksowej pomocy rodzinie.

Zarządzeniem Burmistrza Miasta Sanoka z dnia 14 kwietnia 2011 r. powołano na terenie Miasta Sanoka Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie. Zespół działa przy Miejskim Ośrodku Pomocy Społecznej w Sanoku. W jego skład wchodzi przedstawiciele: Urzędu Miasta Sanoka, Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Sanoku, Miejskiej Komisji ds. Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Komendy Powiatowej Policji w Sanoku, Straży Miejskiej w Sanoku, Zespołu Opieki Zdrowotnej w Sanoku, Kuratorskiej Służby Sądowej Sądu Rejonowego w Sanoku, Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej w Sanoku, Prokuratury Rejonowej w Sanoku oraz organizacji pozarządowej.

W 2021 roku odbyło się 12 spotkań Zespołu Interdyscyplinarnego oraz 39 spotkań Grup Roboczych. Do Zespołu Interdyscyplinarnego wpłynęło 80 Niebieskich Kart, z czego 73 karty założone zostały przez Policję, 5 kart założono przez pracowników socjalnych MOPS i po 1 karcie założyła MKRPA oraz oświata. W roku 2021 dotkniętych przemocą było 190 mieszkańców miasta Sanoka.

Dane zawarte w poniższej tabeli wskazują, że na przestrzeni ostatnich 3 lat zmalała liczba „Niebieskich Kart”, które wpłynęły do Zespołu Interdyscyplinarnego. Instytucją, która najczęściej wszczyna ową procedurę jest Policja.

Tabela 12. Liczba założonych Niebieskich Kart.

Procedura Niebieska Karta			
	2019 r.	2020 r.	2021 r.

Ogółem, w tym przez:	127	99	80
Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej	10	5	5
Miejska Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych	1	1	1
Placówki Służby Zdrowia	1	0	0
Placówki szkolno- wychowawcze	4	0	1
Policja	111	93	73

Źródło: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Sanoku.

Tabela 13. Osoby dotknięte przemocą w rodzinie.

	2021 r.
Ogółem	190
Kobiety	105
Mężczyźni	14
Dzieci	60

Źródło: Raport o stanie Gminy Miasta Sanoka za 2021 rok.

PODSUMOWANIE

Na przestrzeni ostatnich trzech lat na terenie miasta Sanoka zmalała liczba osób korzystających z pomocy społecznej. Najczęstszymi powodami udzielania pomocy społecznej w mieście były: ubóstwo, długotrwała lub ciężka choroba oraz bezrobocie. Miasto realizuje liczne programy osłonowe, a także zapewnia mieszkańcom szeroki wachlarz usług społecznych. Konieczne jest jednak dalsze doskonalenie i rozwijanie działań ukierunkowanych na rzecz przeciwdziałania zjawisku ubóstwa, marginalizacji i wykluczenia społecznego, w tym m.in. osób z niepełnosprawnościami i ich rodzin, osób starszych, osób bezrobotnych, rodzin wielodzietnych, rodzin z trudnościami wychowawczymi, jak również dzieci pozbawionych opieki rodzicielskiej. Istotne jest podjęcie działań w kierunku wsparcia dla tworzenia i funkcjonowania środowiskowych placówek wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży, m.in. ogniska wychowawcze i koła zainteresowań, świetlice środowiskowe, świetlice socjoterapeutyczne, kluby młodzieżowe organizujące zajęcia socjoterapeutyczne lub z programami socjoterapeutycznymi.

Niezbędne jest także kontynuowanie działań na rzecz rozwoju różnego rodzaju usług społecznych, w tym wspieranie rozwoju opieki rodzinnej i środowiskowej, jak również poradnictwa specjalistycznego i terapeutycznego na rzecz osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, w tym m.in. w postaci mieszkań chronionych. Wskazane jest również wsparcie na rzecz integracji i aktywizacji społeczno-zawodowej. Duża dynamika zachodząca na rynku środków psychoaktywnych oraz pojawianie nowych rodzajów uzależnień, powodują, że sztywno przyjęte zadania często okazują się nieadekwatne do zmieniającej się rzeczywistości. Dlatego też ten obszar polityki społecznej wymaga ciągłej analizy oraz elastyczności wprowadzanych działań.

Diagnoza problemów społecznych w ujęciu badań ankietowych

Jednym z głównych założeń niniejszej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Miasta Sanoka jest przedstawienie problemów występujących w społeczności lokalnej miasta oraz wskazanie kierunków ich rozwiązywania. Zdiagnozowanie problemów społecznych było możliwe między innymi poprzez przeprowadzenie badań ankietowych wśród mieszkańców miasta. Szczegółowe dane z przeprowadzonej diagnozy zostały zamieszczone w raporcie „Diagnoza lokalnych problemów społecznych na terenie miasta Sanoka”.

Wyniki badań ankietowych przeprowadzonych wśród dorosłych mieszkańców miasta Sanoka

Podstawowe problemy społeczne w opinii mieszkańców:

- ✓ Mieszkańcy miasta Sanoka za najistotniejsze problemy w ich środowisku lokalnym uznali: biedę, ubóstwo oraz niepełnosprawność. Z kolei jako najmniej istotny problem badani wskazali uzależnienie od narkotyków.
- ✓ 40% badanych przeciętnie ocenia współpracę w zakresie rozwiązywania problemów społecznych pomiędzy władzami samorządowymi a organizacjami pozarządowymi i kościelnymi, a 20% ocenia ją dobrze. Z kolei 23% wskazało, że współpraca ta przebiega źle. Pozostałe 17% nie ma zdania na ten temat.
- ✓ Niespełna połowa badanych- 43% uważa, iż większość potrzeb w sektorze życia społecznego jest w mieście zaspokajana. Przeciwnego zdania jest 57%. Zdaniem ankietowanych większej uwagi ze strony władz wymaga opieka zdrowotna

(85%), mieszkalnictwo (60%) czy też transport osobowy (45%). Nieco mniejszy odsetek badanych wskazał na bezpieczeństwo publiczne (35%), opiekę społeczną (20%) oraz ofertę edukacyjną (20%). Natomiast najmniej ankietowanych wskazało, że uwagi wymaga profilaktyka uzależnień (10%) oraz handel i usługi (10%).

- ✓ Większość mieszkańców miasta Sanoka- 60% czuje się bezpiecznie w swoim miejscu zamieszkania. Z kolei 26% wskazało na brak poczucia bezpieczeństwa na terenie miasta. Pozostałe 14% nie potrafiło tego określić.

Aktywność społeczna mieszkańców:

- ✓ Ponad połowa badanych (57%) w ostatnim roku uczestniczyła w wydarzeniach kulturalno-integracyjnych organizowanych na terenie miasta (np. dożynki, uroczystości rocznicowe). Ci respondenci, którzy nie uczestniczyli w takich wydarzeniach, wskazywali najczęściej, że było informacji o takiej ofercie (53%), nie byli tym zainteresowani (27%), nie byli tym zainteresowani (27%) czy też nie było takiej oferty (27%). Mniejszy odsetek ankietowanych wskazał, że nie brał w nich udziału, ponieważ nie miał na to środków finansowych (13%) oraz nie miał jak dojechać (7%).

Na podstawie tych wyników należy stwierdzić, że mieszkańcy miasta Sanoka są dość aktywną społecznością.

- ✓ 54% mieszkańców utrzymuje poprawne relacje z najbliższymi sąsiadami, a 37% oceniło je jako bardzo dobre. Poza tym, 6% respondentów wskazało, że nie utrzymuje żadnych relacji z najbliższymi sąsiadami, a 3% jest z nimi w konflikcie.

Potrzeba realizacji działań z zakresu profilaktyki uzależnień w opinii mieszkańców miasta Sanoka

- ✓ Większość respondentów- 94% dostrzega potrzebę realizacji działań z zakresu profilaktyki uzależnień. Badani wskazywali najczęściej na potrzebę udzielania wsparcia psychologicznego dla rodzin (30,3%), prowadzenia warsztatów profilaktycznych dla uczniów (21,2%) oraz otwartych konsultacji z terapeutą uzależnień (21,2%).

Uzależnienie od narkotyków/ dopalaczy w subiektywnej opinii mieszkańców

- ✓ Połowa badanych- 51% nie ma w swoim otoczeniu osób znanych osobiście lub też ze słyszenia, które przyjmują substancje psychoaktywne takie, jak narkotyki czy dopalacze. Tym samym, 49% mieszkańców zna co najmniej jedną osobę zażywającą środki psychoaktywne.

Zjawisko przemocy w rodzinie:

- ✓ Uzyskane wyniki badań dotyczące wychowania dzieci pozwalają sądzić, że zdecydowana większość mieszkańców miasta Sanoka nie przejawia postaw wychowawczych, które są charakterystyczne dla autokratycznego modelu wychowania.
- ✓ 43% badanych wskazało, że ma w swoim otoczeniu osoby doświadczające przemocy w rodzinie. Ponadto, 31% podejrzewa, że osoby, które znają mogą być ofiarami przemocy w rodzinie.
- ✓ Niespełna połowa- 43% respondentów wie, do jakich instytucji może zgłosić się osoba doświadczająca przemocy w rodzinie. Badani wskazywali najczęściej Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej oraz Policję.

Funkcjonowanie seniorów w środowisku lokalnym:

- ✓ Tylko 9% badanych uważa, że sytuacja osób starszych w ich lokalnym środowisku jest dobra, 37% uważa, że jest zła, a 54% nie ma zdania w tej kwestii.
- ✓ Połowa ankietowanych- 51% odpowiedziało, że ich zdaniem oferta działań skierowanych do seniorów na terenie miasta jest wystarczająca. Jednakże 15% badanych uważa, że oferta ta jest niewystarczająca i brakuje m.in. zajęć kulturalnych i sportowych, dziennych domów pomocy.

Funkcjonowanie osób z niepełnosprawnościami w środowisku lokalnym:

- ✓ Zdaniem 63% badanych osoby niepełnosprawne nie są wykluczone społecznie w środowisku lokalnym. Natomiast 6% mieszkańców wskazało, że osoby te nie są akceptowane. Pozostałe 31% nie ma zdania na ten temat.
- ✓ Tylko 17% mieszkańców uważa, że osoba niepełnosprawna może uzyskać na terenie miasta zatrudnienie. Nieco ponad 1/3 badanych- 37% zaznaczyło odpowiedź przeczącą, z czego 34% odpowiedziało, że nie ma ofert pracy dla osób niepełnosprawnych, a 3%, że pracodawcy nie chcą zatrudniać tych osób. Pozostałe 46% nie ma zdania na ten temat.

Wyniki badań ankietowych przeprowadzonych wśród pracowników Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej

-
- ✓ Zdaniem pracowników MOPS najistotniejszymi problemami w środowisku lokalnym są bieda, ubóstwo oraz uzależnienie rodzin od różnych form pomocy społecznej. Z kolei za najmniej istotny problem ta grupa respondentów uznała brak poczucia bezpieczeństwa wśród mieszkańców oraz trudności w przystosowaniu po zwolnieniu z zakładu karnego.
 - ✓ Zdaniem pracowników MOPS mieszkańcom najbardziej potrzebne jest wsparcie w zakresie: pomocy psychologicznej i prawnej, rozwoju mieszkalnictwa i transportu,

przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu, pomocy materialnej, pomocy w znalezieniu zatrudnienia.

- ✓ 33% respondentów odpowiedziało, że zgadza się w pełni z tym, że instytucja, w której pracują pomaga w przezwyciężaniu trudnych sytuacji życiowych, a 67%, że zgadza się z tym częściowo. Żaden z badanych nie wskazał na odpowiedź przeczącą. Wyniki te świadczą pośrednio o tym, że badani pracownicy zauważają skuteczność i efektywność swojej pracy, a tym samym odczuwają z niej satysfakcję. Jednakże, 31% badanych odczuwa symptomy wypalenia zawodowego.
- ✓ Jak wynika z przeprowadzonych badań, 86,7% respondentów zdecydowanie lub częściowo zgadza się, że władze miasta są dobrze poinformowane o potrzebach pomocy społecznej. Nie należy jednak bagatelizować, że w opinii 13,3% ankietowanych władze miasta są o nich źle poinformowane. Poza tym, 53% uważa, że władze miasta wychodzą naprzeciw zgłaszanym przez MOPS problemom. Świadczy to o średniej współpracy owych podmiotów.
- ✓ Jedynie 38% uważa, że większość potrzeb w sektorze życia społecznego jest w mieście zaspokajana. Przeciwnego zdania jest 62% respondentów. Zdaniem pracowników MOPS większej uwagi wymaga opieka społeczna (69%) oraz opieka zdrowotna (54%). Mniejsze odsetki badanych wskazały na transport osobowy (38%), mieszkalnictwo (38%), ofertę edukacyjną (31%), profilaktykę uzależnień (31%) oraz bezpieczeństwo publiczne (23%).
- ✓ 87% respondentów dostrzega potrzebę realizacji działań z zakresu profilaktyki uzależnień. Pracownicy MOPS wskazywali najczęściej na potrzebę udzielania wsparcia psychologicznego dla rodzin (62%). Mniejszy odsetek zaznaczył otwarte konsultacje z terapeutą uzależnień (23%), prowadzenie warsztatów profilaktycznych dla uczniów (8%), a także pomoc w integracji dzieci i młodzieży po okresie izolacji spowodowanej pandemią (8%).

Wyniki badań ankietowych przeprowadzonych wśród uczniów klas 5-8 ze szkół podstawowych

Substancje psychoaktywne- alkohol

- ✓ 20% uczniów przyznało, że ich rówieśnicy piją alkohol. Następnie badanych zapytano o to, w jakich miejscach ich koledzy/ koleżanki spożywają alkohol. Uczniowie wskazywali najczęściej na imprezy dyskoteki (80%) oraz świeże powietrze (60%). Rzadziej badani zaznaczali, że ma to miejsce podczas wycieczek szkolnych (40%) oraz

w domu (20%). Jeżeli chodzi o przyczyny z jakich ich rówieśnicy sięgają po alkohol respondenci wskazywali najczęściej na chęć zaimponowania innym (48%). Nieco mniejsze odsetki wskazywały na zapomnienie o kłopotach (24%), picie dla towarzystwa (16%) oraz chęć lepszej zabawy (12%).

- ✓ Jak wynika z przeprowadzonych badań inicjację alkoholową ma za sobą 4% uczniów. Jeżeli chodzi o częstotliwość picia alkoholu ankietowani deklaruowali, że spożywają go rzadziej niż raz w miesiącu. Wśród powodów z jakich sięgają po alkohol zarówno uczniowie w zdecydowanej większości odpowiedzieli, że to pytanie ich nie dotyczy (96%). Jednakże 4% ankietowanych odpowiedziało, że pije alkohol bez konkretnego powodu.

Substancje uzależniające- papierosy

- ✓ Jak wynika z przeprowadzonych badań 20% uczniów wskazało, że osoby w ich wieku palą papierosy. Poza tym, 32% uczniów odpowiedziało, że ich rówieśnicy nie palą papierosów. Pozostali badani nie wiedzą, czy ich rówieśnicy palą papierosy- 48%.
- ✓ Następnie zapytano ankietowanych o to, czy sami palą papierosy. Inicjację nikotynową ma za sobą 4% badanych. Wszyscy ci uczniowie zaznaczyli, że dotąd próbowali papierosów tylko raz. W pytaniu częstotliwość palenia papierosów w ciągu ostatnich 30 dni, wszyscy badani zaznaczyli, że to pytanie ich nie dotyczy, co oznacza, że w analizowanym okresie nie sięgali po papierosy. Wśród przyczyn palenia papierosów uczniowie wskazali namowę znajomych.

Substancje psychoaktywne- narkotyki i dopalacze

- ✓ Wyniki badań wskazują, że niektórzy uczniowie mogą przejawiać problemy związane z przyjmowaniem narkotyków- 8% uczniów wskazuje, że ich rówieśnicy mają kontakt z narkotykami albo z dopalaczami.
- ✓ Żaden z badanych nie zaznaczył, że ma za sobą inicjację narkotykową, co wskazuje na pozytywny trend wśród dzieci i młodzieży ze szkół podstawowych w mieście Sanoku.
- ✓ Jeżeli chodzi o subiektywną ocenę dostępności narkotyków i dopalaczy to uczniowie w większości wskazywali, że nie wiedzą czy zdobycie narkotyków lub dopalaczy byłoby w ich miejscowości łatwe/trudne (84%). Poza tym, 16% ankietowanych

zaznaczyło, że byłoby to trudne. Kolejno zapytano uczniów, czy znają w swojej miejscowości miejsca, w których można kupić narkotyki lub dopalacze. Wszyscy ankietowani odpowiedzieli, że nie znają takich miejsc.

Uzależnienia behawioralne

- ✓ Badani deklarowali najczęściej, że spędzają przed komputerem do czterech godzin dziennie (32%). Kolejno uczniowie zaznaczali, że korzystają z komputera do dwóch godzin dziennie (16%) oraz kilka razy w tygodniu (16%). Niepokój budzi jednak, że łącznie 16% ankietowanych odpowiedziało, że korzysta z komputera powyżej czterech, a nawet sześciu godzin dziennie. Pozostałe 20% uczniów zaznaczyło, że nie korzysta z komputera. Uzyskane wyniki w praktyce mogą oznaczać, że po przyjeździe ze szkoły korzystanie z komputera jest dla wielu uczniów jedyną formą spędzania czasu. Uczniowie, którzy korzystają z komputera powyżej 4 godzin dziennie mogą przejawiać symptomy uzależnienia. Korzystając z komputera i Internetu uczniowie najczęściej poświęcają spędzony przed nim czas na: kontakt ze znajomymi (68%), oglądanie filmów (60%), granie w gry online (56%), słuchanie muzyki (48%). Zdecydowanie mniejszy odsetek wskazał na naukę (36%), robienie zakupów online (4%) oraz poznawanie nowych osób (4%).
- ✓ Badani uczniowie wskazywali najczęściej, że grają w gry komputerowe od jednej do trzech godzin dziennie (32%) czy też do godziny dziennie (24%). Znacznie niepokoi odsetek uczniów, który wskazał, że gra w gry komputerowe od trzech do sześciu godzin dziennie (16%) - ta grupa badanych może być już uzależniona od gier komputerowych. Pozostałe 28% respondentów nie gra w gry komputerowe.
- ✓ 48% uczniów korzysta z telefonu od 2 do 3 godzin dziennie. Znaczny niepokój budzi fakt, iż 32% badanych deklaruje, że korzysta z telefonu 4 i więcej godzin dziennie. Poza tym część uczniów spędza w ten sposób czas około godziny dziennie (20%). Korzystając z telefonu komórkowego uczniowie najczęściej poświęcają spędzony przed nim czas na czatach, portalach społecznościowych (40%). Rzadziej badani wskazywali na takie aktywności jak: korzystanie z aplikacji (16%), słuchanie muzyki (16%), oglądanie śmiesznych filmików i obrazków (8%), czytanie e- booków (4%) czy przeglądanie ciekawych stron w Internecie (4%).
- ✓ Łącznie 76% uczniów deklaruje, że brak dostępu do Internetu nie miałby dla nich znaczenia lub też wpływ ten byłby niewielki. Aczkolwiek, spora część ankietowanych przyznaje, że odczułaby brak dostępu do Internetu (16%). Jednocześnie 8% uczniów

stwierdziło, że korzystanie z komputera jest dla nich na tyle istotne, że brak takiej możliwości odczuliby bardzo negatywnie.

- ✓ 28% uczniów doświadczyło w przestrzeni internetowej zjawiska hatingu, nazywanego potocznie przez uczniów „hejtowaniem”. Uczniowie otrzymywali również wiadomości z obelgami i przezwiskami (16%), a nawet z groźbami i szantażem (8%). Padali też ofiarami udostępniania ich prywatnej wiadomości innej osobie (16%), włamania na konto na portalu społecznościowym (32%), umieszczania filmików lub zdjęć w sieci, które ośmieszały ich lub ich znajomych ze szkoły (4%) oraz podszywania się po nich lub pod ich znajomych ze szkoły (4%).
- ✓ Uczniowie z miasta Sanoka w większości nie mają doświadczeń związanych z grami internetowymi na pieniądze. Jednakże, 8% uczniów przyznało, że grało w tego rodzaju gry. Respondenci wskazywali, że dotąd grali w gry internetowe na pieniądze tylko raz. Jeżeli chodzi o gry hazardowe polegające na wysyłaniu płatnych sms-ów, to są one nieco bardziej popularne wśród uczniów z miasta Sanoka, co internetowe gry na pieniądze- 8% badanych przyznaje, że brało w nich udział kilka razy.
- ✓ Za najbardziej powszechne uzależnienia behawioralne ankietowani uznali uzależnienie od Internetu oraz uzależnienie od smartfona. Natomiast jako najrzadziej występujące uzależnienie behawioralne badani ocenili uzależnienie od hazardu.

Zjawisko przemocy rówieśniczej oraz przemocy domowej

- ✓ Jak wynika z przeprowadzonych badań 40% uczniów doświadczyło przemocy w szkole ze strony rówieśników, z czego 16% doświadczyło przemocy fizycznej, 24% doświadczyło przemocy psychicznej, a 12% innych form przemocy. Uzyskane wyniki wskazują, że pewien odsetek uczniów doświadcza ze strony swoich kolegów i koleżanek w szkole zarówno przemocy fizycznej, jak i psychicznej.
- ✓ Wszyscy badani deklarują, że nigdy nie doświadczyli przemocy domowej.
- ✓ 20% uczniów wskazało, że spotyka ich agresja słowna. Wśród reakcji na agresję słowną uczniowie wymieniali najczęściej: „mam to gdzieś”, „nie odzywam się i idę w drugą stronę”, „jest mi smutno”, „odpowiadam tej osobie”.

Czas wolny

- ✓ Uczniowie ze szkół podstawowych zazwyczaj spędzają czas wolny w towarzystwie rodziny (44%) lub też ze znajomymi spoza klasy/szkoły (24%). Część uczniów spędza ten czas ze znajomymi z klasy/szkoły (12%), w samotności (16%) lub też z innymi osobami niż wymienione w ankiecie (4%).

- ✓ Większość badanych- 64% uważa, że w okolicy jest dużo fajnych propozycji spędzania czasu wolnego. Aczkolwiek 8% uczniów uważa, że w okolicy powinno być więcej obiektów sportowych i tyle samo- 8% przyznaje, że mogłoby być więcej miejsc spotkań dla dzieci i młodzieży. Natomiast 4% ankietowanych wskazuje, że brakuje organizacji młodzieżowych oraz propozycji wolontariatów. Uczniowie mieli również możliwość przedstawienia swoich propozycji. Najczęściej wskazywali, że w okolicy brakuje skate parku, czy miejsc, w których dzieci i młodzież mogliby się spotkać, posiedzieć i porozmawiać.
- ✓ Uczniowie zostali zapytani także o posiadane pasje- w większości przyznają, że je posiadają (60%), wskazując na różnorodne zajęcia, w tym np. taniec, śpiew, dyscypliny sportowe, zwierzęta.

Prognoza zmian w zakresie objętym Strategią

Prognoza zawiera informacje o potrzebach, problemach i zasobach danej społeczności lokalnej, które:

- wynikają z analizy danych opisujących stan społeczności lokalnej w ostatnich latach (z diagnozy sytuacji społecznej),
- uwzględniają tendencje rozwojowe właściwe dla danego kraju, regionu oraz owej społeczności,
- dotyczą okresu, w jakim będzie realizowana Strategia.

Prognozuje się, że cele strategiczne zostaną osiągnięte, a mieszkańcy zostaną zaktywizowani do samodzielnego i konstruktywnego rozwiązywania pojawiających się problemów. Osiągnięcie prognozowanych zmian będzie możliwe przy zaangażowaniu wszystkich instytucji działających na terenie miasta, podmiotów społecznych i gospodarczych oraz przedstawicieli społeczności lokalnej. Na podstawie dostępnych danych prognozuje się następujący rozwój sytuacji społecznej w mieście Sanoku:

- utrzymanie odpowiedniego poziomu życia mieszkańców, umożliwiającego zaspokajanie najpilniejszych potrzeb, w tym potrzeb rozwojowych dzieci i młodzieży;
- utrzymywanie się potrzeb w zakresie usług socjalnych i opiekuńczych w stosunku do osób z niepełnosprawnością i ich rodzin;
- zwiększenie szans edukacyjnych dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi;
- utrzymywanie się potrzeb w zakresie usług socjalnych i opiekuńczych świadczonych przez instytucje pomocy społecznej w stosunku do rodzin z dysfunkcjami;

- utrzymywanie się potrzeb pomocy względem osób przewlekle chorych oraz ich rodzin;
- promowanie pomocy sąsiedzkiej i idei wolontariatu;
- promowanie funkcjonowania rodzin wielopokoleniowych;
- potrzebę wsparcia rodzin przez asystenta rodziny;
- utrzymywanie się występowania zjawiska przemocy w rodzinie i potrzebę jego minimalizacji;
- potrzebę podnoszenia świadomości społecznej w zakresie występowania zjawiska przemocy i sposobów jej przeciwdziałania;
- utrzymywanie się zapotrzebowania na usługi edukacyjne dotyczące problemu przemocy oraz przeciwdziałania uzależnieniom;
- potrzebę zapewnienia dzieciom i młodzieży odpowiednich warunków życia i rozwoju;
- wzmacnianie ról i kompetencji wszystkich członków rodziny;
- utrzymywanie się potrzeby niesienia pomocy osobom długotrwale pozostającym bez pracy oraz osobom z wyuczoną bezradnością;
- aktywizację osób bezrobotnych zagrożonych wykluczeniem społecznym;
- zwiększenie szans osób bezrobotnych na znalezienie zatrudnienia poprzez odpowiednie dostosowanie ich kwalifikacji do wymagań rynku pracy;
- wzmocnienie kompetencji i potencjału osób, które ubiegają się o zatrudnienie;
- utrzymywanie się potrzeby udzielania pomocy i wsparcia osobom i rodzinom znajdującym się w trudnej sytuacji materialnej i życiowej, zagrożonych wykluczeniem społecznym;
- wzrost potrzeby zapewnienia pomocy terapeutycznej dla osób uzależnionych i ich rodzin;
- konieczność podniesienia poziomu profilaktyki w zakresie rozwiązywania problemów przemocy oraz przeciwdziałania uzależnieniom;
- wzrost aktywności i integracji społecznej mieszkańców miasta.

CZEŚĆ ANALITYCZNA

Analiza SWOT

Analiza SWOT należy do grupy metod zintegrowanych, czyli badających zarówno samą jednostkę, jak również jej otoczenie. Akronim pochodzi od angielskich wyrazów:

- strengths („S” – siły, atuty, mocne strony),
- weaknesses („W” – słabości, słabe strony),
- opportunities („O” – szanse, okazje, korzystne tendencje w otoczeniu zewnętrznym),
- threats („T” – zagrożenia, niekorzystne zjawiska zewnętrzne).

Analiza SWOT została oparta na informacjach zawartych w kompleksowej diagnozie sytuacji społecznej w mieście. Stanowi ona podstawę do identyfikacji i określenia kierunków działań. Analizę SWOT dla miasta Sanoka przedstawia poniższa tabela.

Tabela 14. Analiza SWOT.

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
• dobre rozpoznanie przez władze i instytucje lokalne istniejących problemów społecznych w mieście, • współpraca instytucji oświatowych, kulturalnych oraz stowarzyszeń z instytucjami samorządu gminnego, • wysoki potencjał turystyczny miasta, • dobrze rozwinięta struktura oświatowa, która jest stale modernizowana, • aktywność organizacji pozarządowych oraz nieformalnych grup funkcjonujących na terenie miasta, • regularna organizacja wydarzeń kulturalnych i sportowych, • spadający wskaźnik bezrobocia na terenie miasta, • dobry dostęp do edukacji podstawowej, opieki przedszkolnej,	• spadek liczby mieszkańców, • niski przyrost naturalny, • bezdomność, • postawa obojętności części społeczności lokalnej wobec negatywnych zjawisk społecznych • niska stopa życiowa części mieszkańców, • niska atrakcyjność ofert pracy, w szczególności skierowanych do ludzi młodych, • brak inicjatywy do podjęcia leczenia ze strony osób uzależnionych, • duży udział osób dotkniętych problemem niepełnosprawności

• funkcjonowanie żłobków publicznych, • aktywna działalność Sanockiego Domu Kultury, Miejskiej Biblioteki Publicznej oraz Miejskiego Ośrodka Sportu i Rekreacji, • funkcjonowanie mieszkań chronionych, • dobry dostęp do opieki medycznej, • wykwalifikowani pracownicy MOPS, członkowie Zespołu Interdyscyplinarnego oraz MKRPA, stale podnoszący swoje kwalifikacje, • realizacja usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych, • efektywna praca asystentów osób niepełnosprawnych, • realizacja licznych programów osłonowych, • efektywna praca asystentów rodziny i pracowników socjalnych, • system stypendialny dla dzieci, • zapewnienie bezpieczeństwa publicznego na terenie miasta, • funkcjonowanie punktu konsultacyjnego, • otwartość samorządu gminnego na współpracę ze środowiskiem lokalnym, • odpowiedzialna postawa sprzedawców napojów alkoholowych wobec sprzedaży alkoholu osobom nieletnim,	• i długotrwale lub ciężko chorych wśród beneficjentów MOPS; • występowanie barier architektonicznych utrudniających osobom niepełnosprawnym dostęp do podstawowych dóbr i usług, • problem picia alkoholu, palenia tytoniu, zażywania innych środków psychoaktywnych wśród dzieci i młodzieży, • problem uzależnień behawioralnych zarówno wśród dorosłych, jak i dzieci i młodzieży, • nieumiejętność zagospodarowania czasu wolnego przez dzieci i młodzież, • mała ilość instytucji działających w obszarze aktywizacji osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, • niewystarczająca oferta w zakresie wzmacniania kompetencji rodzicielskich i pomocy psychologicznej, warsztatowej, terapeutycznej, • niski poziom motywacji do podjęcia leczenia ze strony osób uzależnionych.
---	--

• promowanie zdrowego stylu życia wśród dzieci i młodzieży (w tym liczne działania z zakresu profilaktyki uzależnień skierowane do mieszkańców miasta), • dobrze rozwinięta, stale modernizowana baza kulturalna, rekreacyjno- sportowa i oświatowa, • korzystna atmosfera wychowawcza oraz środowisko szkolne, • spadek liczby rodzin korzystających ze świadczeń pomocy społecznej.	
SZANSE	ZAGROŻENIA
• wzrost świadomości społecznej dotyczącej problemów zdrowotnych i zagrożeń społecznych, • możliwość korzystania z programów z zakresu pomocy społecznej współfinansowanych ze środków rządowych i unijnych, • znacząca pozycja miasta w regionie w zakresie administracji, kultury, szkolnictwa; • wzrost znaczenia organizacji pozarządowych w sektorze pomocy społecznej, • rozwój współpracy pracowników pomocy społecznej z instytucjami sektora publicznego, organizacjami społecznymi oraz lokalną wspólnotą,	• wykluczenie społeczne osób starszych i niepełnosprawnych, • rosnące zapotrzebowanie na usługi społeczne wynikające ze starzenia się społeczeństwa i wzrostu liczby osób niepełnosprawnych i wymagających opieki, • zagrożenia funkcjonowania rodziny w związku z problemem uzależnień, bezrobocia, długotrwałego ubóstwa i przemocy, • niekorzystne wzorce zachowań (agresja, przemoc, uzależnienia) płynące z nowoczesnych mediów, • wzrost dostępności substancji psychoaktywnych dla dzieci i młodzieży oraz pojawianie się nowych rodzajów uzależnień,

• samoorganizacja i wzrost aktywności sektora pozarządowego w aplikowaniu o środki zewnętrzne, • rozwój infrastruktury odpowiadającej zmieniającym się potrzebom społecznym, • postępujący rozwój nowych koncepcji walki z problemami społecznymi i metodami funkcjonowania instytucji pomocy społecznej, • wzrost wysokości płacy minimalnej.	• obniżający się wiek inicjacji alkoholowej i narkotykowej, • rozwarstwianie się społeczeństwa, podział na biednych i bogatych; • bierność i pasywność osób objętych pomocą społeczną, nasilanie się postaw roszczeniowych, • występowanie zjawiska wyuczonej bezradności i uzależnienia od pomocy społecznej, • ograniczenia prawne oraz brak stabilności przepisów, trudności w ich interpretacji, • postępujące zjawisko przemocy szkolnej i agresji, a także autoagresji wśród dzieci i młodzieży, • negatywny wpływ pandemii Covid- 19 oraz konfliktu zbrojnego w Ukrainie na sytuację społeczno- gospodarczą oraz kondycję zdrowia psychicznego, • przyzwolenie dorosłych na spożywanie alkoholu przez dzieci, • delegowanie coraz większej ilości zadań władzom lokalnym w nieproporcjonalnej wielkości, w stosunku do wysokości przekazywanych środków finansowych.
---	---

CZĘŚĆ PROGRAMOWA

Wizja i misja Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych

Celem Gminnej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Miasta Sanoka jest wyznaczenie priorytetowych rozwiązań w zakresie przeciwdziałania określonych problemów społecznych oraz poprawa sytuacji mieszkańców. Jej adresatem jest ogół społeczności lokalnej, Punktem wyjścia dla opracowania strategii jest diagnoza stanu faktycznego, analiza danych wynikających ze specyfiki miasta. Zebrany materiał źródłowy oraz wyniki badań przeprowadzonych wśród mieszkańców miasta Sanoka pozwoliły wskazać grupę najważniejszych problemów społecznych w gminie. Realizacja zadań zawartych w strategii planowana jest na lata 2023-2029, co powinno zapewnić możliwość długofalowych działań.

W Strategii wyróżniono:

- wizję - jest pożądanym obrazem przyszłości, który osoby biorące udział w procesie decyzyjnym pragną wykreować;
- misję - stanowi cel nadrzędny przy planowaniu działań rozwojowych w gminie;
- cele strategiczne- wskazują najważniejsze obszary, których wsparcie jest niezbędne dla rozwiązywania problemów społecznych w gminie;
- cele operacyjne - są celami szczegółowymi dla celów strategicznych, zawierają propozycje kierunków działań niezbędnych do osiągnięcia poszczególnych celów operacyjnych.

Wizja niniejszej Strategii brzmi:

Miasto Sanok zaspokaja potrzeby i oczekiwania mieszkańców, w tym także tych, którzy zmagają się z problemami i mają trudności w realizacji własnych aspiracji i celów życiowych. Cechuje je wysoka aktywność obywatelska oraz sprawny system pomocy społecznej.

Tak sformułowana wizja pozwala na zdefiniowanie misji. Misja miasta Sanoka na lata 2023-2029 brzmi:

Zapewnienie mieszkańcom Miasta Sanoka wysokiego poziomu życia, warunków do wszechstronnego rozwoju i zaspokajania potrzeb oraz skutecznego systemu zapobiegania i rozwiązywania problemów społecznych z wykorzystaniem potencjału tkwiącego w środowisku lokalnym.

Cele i kierunki działań

Wprowadzanie zmian społecznych na terenie miasta poprzez realizację celów strategicznych i operacyjnych, zaowocuje ograniczeniem skutków rozpoznanych problemów społecznych, intensyfikacją rozwoju społecznego w mieście oraz poprawą jakości życia mieszkańców.

Wdrażanie Gminnej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Miasta Sanoka na lata 2023-2029 opierać będzie na realizacji czterech celów strategicznych.

Tabela 15. Opis celów strategicznych i operacyjnych.

I CEL STRATEGICZNY: WSPARCIE RODZIN ORAZ EFEKTYWNE PRZECIWDZIAŁANIE I ZWALCZANIE KRYZYSÓW W RODZINIE.	
I CEL OPERACYJNY: Wspieranie rodzin w rozwoju kompetencji i pełnieniu ról rodzicielskich ze szczególnym uwzględnieniem rodzin przejawiających trudności opiekuńczo-wychowawcze.	
Kierunki działań	Wskaźniki realizacji
1. Realizacja i kontynuacja Programu Wspierania Rodziny; 2. Realizacja działań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej; 3. Inicjowanie i rozwój różnych form integracji rodzin ze społecznością lokalną m.in. wspieranie wypoczynku rodzinnego, organizowanie imprez	• liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, • liczba rozpowszechnionych informacji dla rodzin na temat możliwości poradnictwa rodzinnego, psychologicznego i prawnego oraz uzyskania pomocy

integracyjnych i kulturalnych, festynów, pikników rodzinnych, spektakli, wycieczek i innych działań mających na celu integrację rodzin; 4. Systematyczna współpraca Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej z placówkami oświatowymi w celu bieżącej analizy sytuacji dzieci i młodzieży uczęszczającej do szkół oraz rozwijania współpracy z rodzicami; 5. Zwiększenie zakresu i liczby działań profilaktycznych i aktywnych form pomocy dziecku i rodzinie; 6. Rozpowszechnianie informacji dla rodzin na temat możliwości poradnictwa rodzinnego, psychologicznego i prawnego oraz uzyskania pomocy w przypadku doświadczenia problemów; 7. Udzielanie pomocy prawnej, psychologicznej, terapeutycznej, rehabilitacyjnej oraz innych form wsparcia rodzinom będącym w kryzysie; 8. Prowadzenie wśród rodzin edukacji w zakresie właściwego wypełniania ról rodzicielskich oraz promowanie prawidłowego modelu rodziny, m.in. przez pracowników MOPS-u, placówek oświatowych, asystentów rodziny, warsztaty podnoszenia kompetencji rodzicielskich. 9. Zapewnienie rodzinom będącym w trudnej sytuacji materialnej wsparcia rzeczowego oraz finansowego, zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa; 10. Prowadzenie pracy socjalnej z rodzinami, w szczególności przeżywającymi trudności	w przypadku doświadczenia problemów, • liczba szkoleń i warsztatów dla rodziców podnoszących ich kompetencje rodzicielskie, • liczba osób biorących udział w szkoleniach z zakresu kompetencji rodzicielskich, • liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej z powodu potrzeby ochrony macierzyństwa, • liczba rodzin korzystających z bezpłatnego poradnictwa specjalistycznego, • liczba rodzin objętych wsparciem asystenta rodziny, • liczba rodzin objętych pomocą pracowników socjalnych (tzw. praca socjalna), • liczba imprez o charakterze kulturalnym, • liczba dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej, • liczba dzieci z rodzin dysfunkcyjnych biorących udział w alternatywnych formach spędzania wolnego czasu; • liczba dzieci korzystających z programów socjoterapii, • liczba rodzin wspierających.
--	--

w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczej; 11. Powoływanie rodzin wspierających; 12. Budowanie systemu działań wspomagających funkcjonowanie rodzin poprzez rozwój asystentury rodzinnej oraz integrację społeczności lokalnej w oparciu o działania środowiskowe; 13. Organizowanie spotkań środowiskowych mających na celu propagowanie pozytywnych wzorców funkcjonowania rodziny; 14. Dążenie do reintegracji rodzin, z których dzieci zostały umieszczone w pieczy zastępczej oraz odbudowywania odpowiedniego środowiska wychowawczego pozwalającego na powrót dzieci do rodziny naturalnej; 15. Organizowanie i wdrażanie programów socjoterapii dla dzieci i młodzieży z rodzin dysfunkcyjnych; 16. Organizowanie alternatywnych form spędzania wolnego czasu dla dzieci i młodzieży z rodzin dysfunkcyjnych.	
Jednostka realizująca: Miasto Sanok – Rada Miasta jako organ uchwałodawczy i Burmistrz Miasta jako organ wykonawczy, MOPS, MKRPA. Partnerzy: Instytucje rządowe, samorządowe, organizacje pozarządowe, PCPR, służba zdrowia, Policja, placówki oświatowe, Kościół. Źródła finansowania: Budżet gminy, dotacje budżetu państwa, środki pozyskane z funduszy zewnętrznych: rządowych, pozarządowych, programów celowych.	
II CEL OPERACYJNY: Zapewnienie dzieciom i młodzieży odpowiednich warunków do rozwoju oraz wysokiej jakości kształcenia.	
Kierunki działań	Wskaźniki realizacji

1. Monitorowanie sytuacji dzieci z rodzin dysfunkcyjnych poprzez współpracę z placówkami oświatowymi; 2. Tworzenie placówek wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży działających w formie opiekuńczej (np. koła zainteresowań, świetlice, kluby, ogniska wychowawcze), specjalistycznej lub pracy podwórkowej; 3. Rozszerzanie oferty i infrastruktury aktywnego spędzania czasu wolnego dla dzieci i młodzieży, w tym w obszarze kultury, sportu i rekreacji (m.in. poprzez organizację konkursów, zawodów i imprez międzyszkolnych aktywizujących dzieci i młodzież); 4. Realizacja kampanii profilaktycznych oraz systematycznych zajęć profilaktycznych dla młodzieży w aspekcie przeciwdziałania uzależnieniom od substancji, uzależnieniom behawioralnym oraz promujących zdrowy styl życia; kontynuacja realizowanych rekomendowanych programów profilaktycznych w szkołach; 5. Podnoszenie jakości kształcenia i wsparcia w placówkach oświatowych, m.in. poprzez doskonalenie kadr nauczycielskich i pedagogów szkolnych oraz doposażenie szkół w niezbędny sprzęt i programy nauczania; 6. Wspieranie działalności świetlic środowiskowych i świetlic socjoterapeutycznych na terenie miasta; 7. Zwiększenie dostępu dzieci i młodzieży do alternatywnych form	• liczba placówek oświatowych, z którymi podejmowano współpracę w celu monitorowania sytuacji dziecka; • liczba dzieci korzystających z zajęć świetlicowych; • liczba klubów i stowarzyszeń sportowych; • liczba prowadzonych zajęć pozalekcyjnych; • liczba zmodernizowanych obiektów szkolnych i edukacyjnych; • średnie wyniki nauczania w szkołach (%); • liczba obiektów sportowo-rekreacyjnych; • liczba obiektów szkolnych wyposażonych w nowy sprzęt i narzędzia edukacyjne; • liczba działań aktywizujących dzieci i młodzież w szczególności w zakresie rekreacji i sportu; • liczba przeprowadzonych warsztatów dla dzieci i młodzieży z zakresu wzmacniania umiejętności społecznych; • liczba przeprowadzonych szkoleń dla nauczycieli z zakresu doskonalenia zawodowego; • liczba dzieci i młodzieży otrzymujących stypendia i zasiłki szkolne; • liczba programów profilaktycznych z zakresu uzależnienia od substancji psychoaktywnych, uzależnień behawioralnych oraz promujących zdrowy styl życia;
--	---

spędzania czasu wolnego oraz tworzenie warunków do ich samorealizacji, m.in. poprzez rozszerzenie oferty zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych przy wykorzystaniu zasobów oświatowych, kulturalnych i sportowo-rekreacyjnych miasta, 8. Wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci i młodzieży, m.in. poprzez zwiększenie dostępności zajęć wyrównawczych, udzielanie pomocy w nauce (np. przez wolontariuszy), przyznawanie stypendiów i zasiłków szkolnych; 9. Prowadzenie warsztatów dla dzieci i młodzieży na temat agresji, konfliktów i przemocy rówieśniczej; 10. Realizacja działań mających na celu wyrównywanie szans edukacyjnych dla dzieci i młodzieży z rodzin dotkniętych lub zagrożonych problemem ubóstwa; 11. Organizowanie oferty edukacyjnej dla uczniów uzdolnionych (np. w formie bezpłatnych zajęć); 12. Zwiększenie dostępności kształcenia dla uczniów niepełnosprawnych, m.in. poprzez prowadzenie nauczania indywidualnego, edukację włączającą oraz likwidowanie barier architektonicznych.	• liczba dzieci i młodzieży objętych działaniami mającymi na celu wyrównywanie szans edukacyjnych.
Jednostka realizująca: Miasto Sanok – Rada Miasta jako organ uchwałodawczy i Burmistrz Miasta jako organ wykonawczy, MOPS, MKRPA, placówki oświatowe, Sanocki Dom Kultury, Miejska Biblioteka Publiczna, Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji. Partnerzy: Instytucje rządowe, samorządowe, organizacje pozarządowe, PCPR, służba zdrowia, Policja, placówki oświatowe, Kościół. Źródła finansowania: Budżet gminy, dotacje budżetu państwa, środki pozyskane z funduszy zewnętrznych: rządowych, pozarządowych, programów celowych.	

III CEL OPERACYJNY: Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie oraz skuteczna pomoc ofiarom przemocy w rodzinie.	
Kierunki działań	Wskaźniki realizacji
1. Realizacja i kontynuacja Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie; 2. Pomoc rodzinom doznającym przemocy w ramach procedury „Niebieskie Karty”; 3. Prowadzenie działań informacyjnych poprzez rozprowadzanie plakatów, broszur, ulotek na temat praw osób doświadczających przemocy oraz form przeciwdziałania przemocy; 4. Rozpowszechnianie informacji o podmiotach i miejscach świadczących pomoc ofiarom przemocy domowej; 5. Udzielanie pomocy i wsparcia osobom doznającym i stosującym przemoc, w postaci konsultacji w zakresie poradnictwa medycznego, psychologicznego, pedagogicznego, prawnego i socjalnego; 6. Zapewnienie osobom dotkniętym przemocą w rodzinie miejsc w ośrodkach wsparcia; 7. Kierowanie sprawców przemocy w rodzinie do udziału w programach korekcyjno-edukacyjnych; 8. Współpraca z innymi podmiotami działającymi na terenie powiatu mająca na celu realizację działań zmierzających do ograniczenia zjawiska przemocy w rodzinie; 9. Wzmacnianie potencjału instytucji i organizacji realizujących zadania	• liczba założonych Niebieskich Kart; • liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej z powodu przemocy w rodzinie; • liczba ofiar i sprawców przemocy w rodzinie korzystających z pomocy psychologicznej; • liczba organizacji pozarządowych działających w obszarze pomocy sprawcom i ofiarom przemocy w rodzinie; • liczba akcji społecznych/ kampanii na temat przeciwdziałania przemocy w rodzinie; • liczba sprawców przemocy skierowanych do udziału w programach korekcyjno-edukacyjnych; • liczba ofiar przemocy w rodzinie skierowanych do ośrodków wsparcia; • liczba rozpowszechnionych informacji na temat działań podejmowanych w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie; • liczba osób uczestniczących w konferencjach i innych formach szkoleniowych; • liczba działań podjętych w celu diagnozy zjawiska przemocy w rodzinie np. poprzez weryfikację sprawozdawczości z realizacji Programu Przeciwdziałania

mające na celu przeciwdziałanie przemocy w rodzinie; 10. Tworzenie spójnych, opartych na aktualnej wiedzy i doświadczeniu praktycznych narzędzi pracy z osobami doświadczającymi przemocy oraz osobami stosującymi przemoc; 11. Organizacja szkoleń dla pracowników instytucjonalnych w zakresie przepisów prawa regulujących problematykę przemocy w rodzinie oraz procedury „Niebieskie Karty”; 12. Podnoszenie świadomości społecznej w zakresie zjawiska przemocy i sposobów radzenia sobie z problemem poprzez: organizację akcji lokalnych lub przyłączenie się do ogólnokrajowych kampanii społecznych na temat przeciwdziałania przemocy w rodzinie; 13. Monitorowanie i diagnozowanie zjawiska przemocy w rodzinie; 14. Organizowanie i finansowanie grup wsparcia dla ofiar przemocy.	Przemocy w Rodzinie i Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie; • liczba grup wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie.
Jednostka realizująca: Miasto Sanok – Rada Miasta jako organ uchwałodawczy i Burmistrz Miasta jako organ wykonawczy, MOPS, MKRPA, ZI. Partnerzy: Instytucje rządowe, samorządowe, organizacje pozarządowe, służba zdrowia, Policja, placówki oświatowe, sądy i prokuratura. Źródła finansowania: Budżet gminy, dotacje budżetu państwa, środki pozyskane z funduszy zewnętrznych: rządowych, pozarządowych, programów celowych.	

II CEL STRATEGICZNY: WSPARCIE OSÓB ZAGROŻONYCH LUB DOTKNIĘTYCH MARGINALIZACJĄ I WYKLUCZENIEM SPOŁECZNYM	
I CEL OPERACYJNY: Zapewnienie bezpieczeństwa socjalnego osobom i rodzinom zmagającym się z problemem ubóstwa oraz osobom bezdomnym.	
Kierunki działań	Wskaźniki realizacji
1. Pomoc finansowa i rzeczowa oraz poradnictwo specjalistyczne dla osób i rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej i życiowej; 2. Prowadzenie pracy socjalnej z osobami ubogimi, w tym poprzez zawieranie kontraktów socjalnych; 3. Organizacja działań mających na celu wspieranie kompetencji mieszkańców w zakresie zaradności, samodzielności oraz gospodarowania posiadanymi zasobami; 4. Realizowanie programów służących zaspokajaniu podstawowych potrzeb dzieci z rodzin ubogich (organizowanie i finansowanie dożywiania w trakcie nauki w szkole, zapewnienie odzieży, wyposażenia w artykuły szkolne, wypoczynku w czasie ferii letnich i zimowych); 5. Pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, w tym w mieszkaniu chronionym, pomoc w uzyskaniu zatrudnienia, pomoc na zagospodarowanie w formie rzeczowej dla osób usamodzielnianych, osób opuszczających placówki opiekuńczo-wychowawcze i rodziny zastępcze;	• liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej z powodu ubóstwa oraz formy ich wsparcia; • liczba kontraktów socjalnych zawartych z osobami korzystającymi z pomocy społecznej z powodu ubóstwa; • liczba dzieci z rodzin o niskich dochodach, którym zorganizowano wypoczynek w czasie ferii letnich i zimowych; • liczba dzieci z rodzin o niskich dochodach, które dożywiano w trakcie nauki w szkole; • liczba świadczeń pomocy materialnej o charakterze socjalnym dla uczniów; • liczba osób, które otrzymały lokal socjalny; • liczba osób bezdomnych korzystających ze schronienia interwencyjnego; • liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu bezdomności; • liczba współpracujących organizacji pozarządowych i innych partnerów społecznych na rzecz osób ubogich i bezdomnych; • liczba wydarzeń charytatywnych;

6. Udzielanie świadczeń pomocy materialnej o charakterze socjalnym dla uczniów; 7. Podejmowanie działań mających na celu remont/budowę -zwiększenie bazy lokali mieszkalnych typu socjalne, komunalne; 8. Rozwój współpracy z podmiotami trzeciego sektora, działającymi na rzecz osób ubogich i bezdomnych, 9. Promowanie idei samopomocy i wolontariatu sąsiedzkiego; 10. Organizowanie i wspieranie akcji charytatywnych na rzecz osób ubogich i bezdomnych; 11. Podejmowanie działań na rzecz osób zagrożonych i dotkniętych bezdomnością – prowadzenie pracy socjalnej, udzielanie wsparcia finansowego i rzeczowego, w razie potrzeby opracowanie indywidualnych programów wychodzenia z bezdomności oraz zapewnienie schronienia; 12. Monitorowanie bezpieczeństwa socjalnego mieszkańców miasta.	• liczba osób bezdomnych, którym udało się wyjść z bezdomności; • liczba mieszkań socjalnych i komunalnych; • liczba wyremontowanych lokali socjalnych i komunalnych; • liczba rodzin/osób korzystających z mieszkań socjalnych i komunalnych.
Jednostka realizująca: Miasto Sanok - Rada Miasta jako organ uchwałodawczy i Burmistrz Miasta jako organ wykonawczy, MOPS, MKRPA. Partnerzy: Instytucje rządowe, samorządowe, organizacje pozarządowe, PCPR, służba zdrowia, Policja, placówki oświatowe, Kościół. Źródła finansowania: Budżet gminy, dotacje z budżetu państwa, środki pozyskane z funduszy zewnętrznych: rządowych, pozarządowych, programów celowych.	
II CEL OPERACYJNY: Wzrost zatrudnienia i mobilności zawodowej oraz eliminowanie negatywnych skutków bezrobocia.	
Kierunki działań	Wskaźniki realizacji
1. Podejmowanie współpracy z Powiatowym Urzędem Pracy, upowszechnianie ofert pracy, informacji o wolnych miejscach pracy, usługach poradnictwa	• liczba osób korzystających z form przeciwdziałania bezrobociu realizowanych przez Powiatowy Urząd Pracy;

zawodowego, szkoleniach, przygotowaniu zawodowym dorosłych i stażach, organizowanie robót publicznych, prac społecznie użytecznych, interwencyjnych i zatrudnienia socjalnego; 2. Propagowanie idei przedsiębiorczości i ekonomii społecznej, w tym aktywne wsparcie osób zamierzających rozpocząć działalności gospodarczą lub założyć spółdzielnię socjalną; 3. Monitorowanie skali bezrobocia w gminie; 4. Prowadzenie pracy socjalnej z osobami bezrobotnymi, w tym w oparciu o kontrakt socjalny; 5. Zapewnienie świadczeń dla osób i rodzin, u których głównym problemem jest bezrobocie; 6. Opracowanie i wdrażanie projektów oraz programów ukierunkowanych na przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu wśród osób bezrobotnych, nieaktywnych zawodowo; 7. Aktywizacja bezrobotnych poprzez organizację różnorodnych form wsparcia wynikających z ustawy a dnia 20 kwietnia 2004r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (m.in.: staże, szkolenia, praktyki zawodowe); 8. Dostosowanie kierunków kształcenia do potrzeb lokalnego rynku pracy (edukacja szkolna w zakresie wyboru zawodu i umiejętności poruszania się po rynku pracy); 9. Podejmowanie działań w celu pozyskania inwestorów mogących utworzyć nowe miejsca pracy, m.in. promowanie miasta przy	• liczba rodzin/osób, u których głównym powodem korzystania z pomocy społecznej jest bezrobocie; • liczba bezrobotnych skierowanych do prac społecznie użytecznych; • liczba bezrobotnych skierowanych do robót publicznych; • liczba bezrobotnych odbywających staż; • liczba bezrobotnych mieszkańców, w tym: bezrobotnych długoterminowych/ niepełnosprawnych/ bez wykształcenia średniego i poniżej 25 r.ż.; • liczba założonych podmiotów gospodarczych z siedzibą na terenie miasta; • liczba kontraktów socjalnych; • liczba i nakład materiałów edukacyjno- informacyjnych; • liczba programów skierowanych do osób bezrobotnych; • liczba działań podjętych wspólnie z partnerami społecznymi, w tym NGO.
---	---

wykorzystaniu jej walorów, przygotowywanie i oferowanie terenów pod działalność gospodarczą, oferowanie ulg podatkowych dla inwestorów; 10. Podejmowanie współpracy z organizacjami pozarządowymi działającymi na rzecz osób bezrobotnych.	
Jednostka realizująca: Miasto Sanok – Rada Miasta jako organ uchwałodawczy i Burmistrz Miasta jako organ wykonawczy, MOPS. Partnerzy: Instytucje rządowe, samorządowe, organizacje pozarządowe, PCPR, PUP. Źródła finansowania: Budżet gminy, dotacje z budżetu państwa, środki pozyskane z funduszy zewnętrznych: rządowych, pozarządowych, programów celowych.	
III CEL OPERACYJNY: Profilaktyka i rozwiązywanie problemów uzależnień od substancji oraz uzależnień behawioralnych.	
Kierunki działań	Wskaźniki realizacji
1. Realizacja i kontynuacja Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii; 2. Działania profilaktyczne, skierowane do dzieci i młodzieży mające zarówno charakter edukacyjny jak i dostarczające alternatywnych form spędzania wolnego czasu; 3. Upowszechnianie wiedzy o uzależnieniach oraz promowanie zdrowego stylu życia; 4. Podejmowanie działań w zakresie dostępności pomocy terapeutycznej osób uzależnionych oraz członków ich rodzin; 5. Wspomaganie działalności instytucji, stowarzyszeń i osób fizycznych prowadzących działania z zakresu profilaktyki uzależnień;	• liczba realizowanych programów profilaktyki zdrowotnej; • liczba uczestników programów profilaktyki zdrowotnej; • liczba przeprowadzonych programów profilaktycznych, konkursów, akcji edukacyjnych; • liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej z powodu uzależnień; • liczba uczestników programów profilaktycznych, konkursów, akcji edukacyjnych; • liczba podmiotów, którym udzielono wsparcia; • liczba grup wspierających osoby uzależnione i współuzależnione na terenie miasta,

6. Współpraca z innymi podmiotami na rzecz prowadzenia działań edukacyjnych i profilaktycznych dla dzieci, młodzieży oraz osób dorosłych; 7. Wspieranie placówek leczniczych dla osób uzależnionych od alkoholu i narkotyków. Współpraca z grupami samopomocowymi AA, Al-anon; 8. Udzielanie pomocy specjalistycznej pomocy psychologicznej i prawnej osobom i rodzinom doświadczającym problemu uzależnienia lub współuzależnienia; 9. Upowszechnianie informacji o możliwościach i formach wsparcia oraz instytucjach udzielających pomocy osobom dotkniętym uzależnieniami; 10. Monitorowanie problematyki alkoholowej i narkotykowej na terenie miasta oraz pojawiania się nowych rodzajów uzależnień; 11. Objęcie programem Wczesnej Interwencji- FRED dzieci i młodzieży przyłapanych na pierwszorazowych kontaktach z substancjami psychoaktywnymi. 12. Podejmowanie działań edukacyjnych skierowanych do sprzedawców napojów alkoholowych mających na celu ograniczenie dostępności do napojów alkoholowych i przestrzeganie zakazu ich sprzedaży osobom poniżej 18 roku życia.	• liczba osób, które podjęły leczenie odwykowe; • liczba rozpowszechnionych informacji; • liczba podmiotów, z którymi współpracuje samorząd w zakresie rozwiązywania problemów uzależnień; • liczba osób współuzależnionych i uzależnionych korzystających ze specjalistycznej pomocy; • liczba udzielonych porad osobom uzależnionym i współuzależnionym; • liczba dzieci i młodzieży objętych programem Wczesnej Interwencji- FRED; • liczba działań edukacyjnych skierowanych do sprzedawców napojów alkoholowych.
Jednostka realizująca: Miasto Sanok – Rada Miasta jako organ uchwałodawczy i Burmistrz Miasta jako organ wykonawczy, MOPS, MKRPA. Partnerzy: Instytucje rządowe, samorządowe, organizacje pozarządowe, PCPR, służba zdrowia, Policja, placówki oświatowe, Kościół, Sanocki Dom Kultury, Miejska Biblioteka Publiczna, Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji.	

Źródła finansowania: Budżet gminy, dotacje z budżetu państwa, środki pozyskane z funduszy zewnętrznych: rządowych, pozarządowych, programów celowych.

III CEL STRATEGICZNY:

PODNOŻENIE POZIOMU ŹYCIA OSÓB STARSZYCH, NIEPEŁNOSPRAWNYCH ORAZ DOTKNIĘTYCH DŁUGOTRWAŁĄ CHOROBA

I CEL OPERACYJNY:

Rozwój systemu wsparcia i opieki nad osobami starszymi, niepełnosprawnymi oraz dotkniętymi długotrwałą chorobą.

Kierunki działań	Wskaźniki realizacji
1. Inicjowanie działań mających na celu dostosowywanie infrastruktury gminnej (punktów handlowych, usługowych, kulturowych, sportowych itp.) do potrzeb osób z niepełnosprawnością; 2. Współpraca z organizacjami pozarządowymi prowadzącymi działalność na rzecz osób starszych, przewlekle chorych i niepełnosprawnych oraz wspieranie ich działalności; 3. Organizowanie wolontariatu na rzecz seniorów, osób z niepełnosprawnością i osób przewlekle chorych; 4. Inicjowanie i wdrażanie programów osłonowych dla osób w wieku senioralnym, przewlekle chorych i niepełnosprawnych; 5. Udzielanie wsparcia osobom spełniającym kryteria ustawowe do pobytu w mieszkaniach chronionych; 6. Kierowanie osób z niepełnosprawnością z terenu miasta do środowiskowych domów samopomocy i organizacja oraz zabezpieczenie kosztów na pokrycie dowozu tych osób;	• liczba obiektów infrastruktury gminnej (w tym nowo powstałych) dostosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych i seniorów; • liczba działań podjętych we współpracy z organizacjami pozarządowymi; • liczba wolontariuszy działających na rzecz osób w wieku senioralnym, przewlekle chorych i niepełnosprawnych; • liczba osób w wieku senioralnym, przewlekle chorych i niepełnosprawnych objętych wolontariatem; • liczba miejsc pracy na terenie gminy dla osób niepełnosprawnych; • liczba osób objętych usługami opiekuńczymi; • liczba zrealizowanych godzin usług opiekuńczych; • liczba osób objętych specjalistycznymi usługami opiekuńczymi, w tym specjalistycznymi usługami opiekuńczymi dla osób z zaburzeniami psychicznymi;

7. Rozwijanie usług opiekuńczych, obejmujących pomoc w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych, opiekę higieniczną oraz zleconą przez lekarza pielęgnację, a także w miarę możliwości zapewnienie kontaktów z otoczeniem; 8. Rozwijanie specjalistycznych usług opiekuńczych, w tym dla osób z zaburzeniami psychicznymi; 9. Kierowanie i ponoszenie odpłatności za pobyt w Domach Pomocy Społecznej; 10. Organizacja i finansowanie programów szkoleniowo-doradczych, którym celem jest aktywizacja zawodowa osób starszych i niepełnosprawnych; 11. Współpraca z Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie, Powiatowym Urzędem Pracy oraz Państwowym Funduszem Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych w zakresie rehabilitacji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych, m.in. przy: likwidacji barier, poszerzeniu oferty rehabilitacyjnej i dostępności sprzętu rehabilitacyjnego oraz zapewnieniu i utrzymaniu odpowiedniego zatrudnienia; 12. Udzielanie ustawowej pomocy materialnej osobom z niepełnosprawnością, osobom przewlekle chorym i osobom starszym.	• liczba zrealizowanych godzin specjalistycznych usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi; • liczba mieszkańców przebywających w Domach Pomocy Społecznej z terenu miasta; • liczba osób objętych ustawową pomocą materialną, w tym z uwagi na niepełnosprawność i długotrwałą chorobę.
Jednostka realizująca: Miasto Sanok – Rada Miasta jako organ uchwałodawczy i Burmistrz Miasta jako organ wykonawczy, MOPS. Partnerzy: Instytucje rządowe, samorządowe, organizacje pozarządowe, PFRON, PCPR, służba zdrowia, PUP. Źródła finansowania: Budżet gminy, dotacje budżetu państwa, środki pozyskane z funduszy zewnętrznych: rządowych, pozarządowych, programów celowych.	

II CEL OPERACYJNY: Tworzenie warunków osobom niepełnosprawnym, chorym i starszym do aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym.	
Kierunki działań	Wskaźniki realizacji
1. Organizacja zajęć promujących zdrowy i aktywny tryb życia mających na celu integrację społeczną, a także rozwijanie kompetencji i umiejętności seniorów, osób z niepełnosprawnością oraz dotkniętych długotrwałą chorobą; 2. Promowanie pozytywnego wizerunku osoby starszej, osoby przewlekle chorej i osoby z niepełnosprawnością w społeczności lokalnej; 3. Rozwój oferty na rzecz wsparcia seniorów m.in. organizacja miejsc zrzeszania się seniorów; 4. Stworzenie warunków do integracji społecznej osób starszych, osób dotkniętych długotrwałą chorobą i osób z niepełnosprawnością poprzez realizację projektów socjalnych i programów adresowanych do tych osób; 5. Przedsięwzięcia integracyjne o charakterze sportowym, kulturalnym, rekreacyjnym i turystycznym dla osób niepełnosprawnych, przewlekle chorych oraz seniorów; 6. Propagowanie działań związanych z „dobrym starzeniem się” pozwalających na jak najdłuższe zachowanie sprawności, samodzielności i aktywności w życiu społecznym i zawodowym;	• liczba seniorów, osób przewlekle chorych oraz osób z niepełnosprawnością uczestniczących w zajęciach; • liczba podjętych działań promujących w społeczności lokalnej pozytywny wizerunek osoby starszej, osoby przewlekle chorej i osoby z niepełnosprawnością; • liczba uczestników klubu seniora; • liczba klubów seniora; • liczba zrealizowanych projektów/programów skierowanych do seniorów, osób niepełnosprawnych oraz długotrwale chorych; • liczba uczestników projektów/programów skierowanych do seniorów, osób niepełnosprawnych oraz długotrwale chorych; • liczba organizacji działających aktywnie na rzecz integracji społecznej osób starszych i niepełnosprawnych.

7. Tworzenie warunków wyrównywania szans edukacyjnych dla osób niepełnosprawnych, tzw. edukacja włączająca; 8. Organizacja i finansowanie programów i imprez informacyjnych mających na celu wzrost świadomości społecznej na temat problemów i sytuacji osób starszych i niepełnosprawnych.	
Jednostka realizująca: Miasto Sanok – Rada Miasta jako organ uchwałodawczy i Burmistrz Miasta jako organ wykonawczy, MOPS. Partnerzy: Instytucje rządowe, samorządowe, organizacje pozarządowe, PFRON, PCPR, Sanocki Dom Kultury, Miejska Biblioteka Publiczna, Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji, placówki oświatowe. Źródła finansowania: Budżet gminy, dotacje budżetu państwa, środki pozyskane z funduszy zewnętrznych: rządowych, pozarządowych, programów celowych.	
IV CEL STRATEGICZNY: ROZWÓJ INFRASTRUKTURY SPOŁECZNEJ I KAPITAŁU SPOŁECZNEGO MIASTA	
I CEL OPERACYJNY: Wzrost aktywności mieszkańców w ramach społeczeństwa obywatelskiego.	
Kierunki działań	Wskaźniki realizacji
1. Podejmowanie działań mających na celu pobudzanie aktywności społecznej mieszkańców i włączanie ich w rozwiązywanie lokalnych problemów, m.in. poprzez prowadzenie konsultacji społecznych, kampanii informacyjnych; 2. Podejmowanie działań mających na celu promowanie wolontariatu i pomocy sąsiedzkiej wśród mieszkańców, m.in. poprzez organizowanie akcji informacyjnych, spotkań, zacieśnianie współpracy z placówkami oświatowymi w tym zakresie;	• liczba wydarzeń społeczno-kulturalnych skierowanych do społeczności lokalnej; • liczba obiektów sportowych i rekreacyjnych; • liczba obiektów kultury; • liczba przeprowadzonych konsultacji społecznych; • liczba mieszkańców angażująca się w wolontariat.

3. Integracja rodzin i przeciwdziałanie marginalizacji osób niepełnosprawnych, starszych, ubogich, dotkniętych uzależnieniami i przemocą przez organizowanie imprez i wydarzeń kulturalnych; 4. Tworzenie warunków do rozwijania i utrzymywania relacji sąsiedzkich; 5. Wspieranie działalności grup młodzieżowych oraz organizacji wolontarystycznych; 6. Rozwój warunków sprzyjających aktywności mieszkańców miasta do uczestnictwa w sporcie i rekreacji; 7. Zapewnienie całorocznej oferty kulturalnej dla mieszkańców.	
Jednostka realizująca: Miasto Sanok – Rada Miasta jako organ uchwałodawczy i Burmistrz Miasta jako organ wykonawczy, MOPS, Sanocki Dom Kultury, Miejska Biblioteka Publiczna, Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji. Partnerzy: Instytucje rządowe, samorządowe, organizacje pozarządowe, placówki oświatowe, Kościół. Źródła finansowania: Budżet gminy, dotacje z budżetu państwa, środki pozyskane z funduszy zewnętrznych: rządowych, pozarządowych, programów celowych.	
II CEL OPERACYJNY: Doskonalenie systemu pomocy społecznej.	
Kierunki działań	Wskaźniki realizacji
1. Zapewnienie udziału w szkoleniach, seminariach i konferencjach zawodowych z zakresu polityki i pomocy społecznej dla personelu administracyjnego, radnych, pracowników MOPS, członków MKRPA i ZI; 2. Wzmocnienie i rozwijanie umiejętności pracowników socjalnych działających na rzecz pełniejszej integracji społecznej klientów pomocy społecznej poprzez systematyczne ich doszkalać;	• liczba zorganizowanych szkoleń, seminariów, konferencji; • liczba uczestników szkoleń i innych form doskonalenia zawodowego; • liczba udostępnionych informacji o aktualnej ofercie i formach świadczeń pomocowych; • liczba nowopowstałych obiektów infrastruktury pomocowej;

3. Ścisła współpraca międzyinstytucjonalna w zakresie rozwiązywania problemów społecznych podmiotów działających na terenie miasta; 4. Budowanie pozytywnego wizerunku pracowników instytucji pomocy społecznej jako czynnika integracji lokalnej; 5. Dążenie do rozwoju infrastruktury pomocowej; 6. Upowszechnianie informacji o aktualnej ofercie i formach świadczeń pomocowych.	• liczba współpracujących podmiotów w zakresie rozwiązywania problemów społecznych.
Jednostka realizująca: Miasto Sanok – Rada Miasta jako organ uchwałodawczy i Burmistrz Miasta jako organ wykonawczy, MOPS. Partnerzy: Instytucje rządowe, samorządowe, organizacje pozarządowe, MKRPA, ZI. Źródła finansowania: Budżet gminy, dotacje z budżetu państwa, środki pozyskane z funduszy zewnętrznych: rządowych, pozarządowych, programów celowych.	
III CEL OPERACYJNY: Dalszy rozwój sektora ekonomii społecznej.	
Kierunki działań	Wskaźniki realizacji
1. Wsparcie organizacji pozarządowych i samorządowych w procesie tworzenia i utrzymania już istniejących podmiotów ekonomii społecznej; 2. Promowanie dobrych praktyk i modelowych działań podejmowanych w zakresie ekonomii społecznej; 3. Promocja przedsiębiorczości społecznej wśród osób zagrożonych wykluczeniem społecznym; 4. Tworzenie sieci podmiotów współpracujących na rzecz środowiska lokalnego, w tym: edukowanie, aktywizowanie i animowanie przedstawicieli instytucji i organizacji, mieszkańców, przedstawicieli	• liczba podmiotów ekonomii społecznej na terenie miasta; • liczba zadań zleczanych podmiotom ekonomii społecznej; • liczba kampanii społecznych promujących podmioty ekonomii społecznej; • liczba instytucji wspierających ekonomię społeczną; • liczba nowopowstałych podmiotów ekonomii społecznej.

organizacji pozarządowych oraz grup nieformalnych.	
Jednostka realizująca: Miasto Sanok – Rada Miasta jako organ uchwałodawczy i Burmistrz Miasta jako organ wykonawczy, MOPS. Partnerzy: Instytucje rządowe, samorządowe, organizacje pozarządowe, Kościół. Źródła finansowania: Budżet gminy, dotacje z budżetu państwa, środki pozyskane z funduszy zewnętrznych: rządowych, pozarządowych, programów celowych.	

Monitoring i ewaluacja w procesie wdrażania Strategii

Monitoring pozwala określić, czy strategia jest wdrażana zgodnie z przyjętymi założeniami i wskazuje, czy istnieje potrzeba wprowadzenia odpowiednich korekt, aby osiągnąć zakładane efekty. W praktyce system monitoringu polega na systematycznym zbieraniu, gromadzeniu i przetwarzaniu danych dotyczących stopnia realizacji Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych, przy wykorzystaniu wskaźników monitoringowych, które pozwalają zmierzyć zmiany i porównać osiągnięte rezultaty z tymi, które zakładaliśmy. Monitorowanie GSRPS powinno odbywać się na różnych poziomach strategii, tj. w kontekście zaplanowanych celów, działań, budżetu oraz rezultatów.

W celu stworzenia całościowego obrazu realizowanych działań na rzecz poprawy sytuacji w mieście niezbędne jest tworzenie, przekazywanie i analizowanie corocznie poniższych sprawozdań:

- 1) Oceny zasobów pomocy społecznej;
- 2) Sprawozdanie z działalności Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej;
- 3) Sprawozdanie z realizacji Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii;
- 4) Sprawozdanie z realizacji Gminnego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie;
- 5) Sprawozdanie z realizacji Gminnego Programu Wspierania Rodziny;
- 6) Sprawozdanie ze współpracy Gminy Miasta Sanoka z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego.

W latach obowiązywania Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych do końca kwietnia każdego roku za rok poprzedzający każda jednostka, która współuczestniczy (jest odpowiedzialna lub jest partnerem) w realizacji celów sporządzi sprawozdania z realizacji

wyżej wymienionych programów i projektów (dotyczących problemów społecznych) oraz osiągniętych rezultatów. Sprawozdania przekazywane będą do Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Sanoku jako do jednostki koordynującej, który po analizie przygotuje i przedstawi raport z realizacji Strategii Radzie Miasta. Corocznie sporządzany będzie skrócony raport z realizacji Strategii (na podstawie oceny wskaźników realizacji Strategii w ramach poszczególnych działań).

Sprawozdania ze stopnia realizacji poszczególnych programów i projektów służyć będą bieżącemu monitoringowi realizacji Strategii oraz będą pomocne przy przeprowadzaniu ewaluacji Strategii, a także ewentualnej aktualizacji jej celów i kierunków działań.

Ewaluacja stanowi istotne narzędzie w diagnozowaniu problemów i potrzeb społecznych, wymagających większych nakładów w kontekście osiągania założonych celów strategicznych. To źródło wiedzy niezbędnej do formułowania pogłębionych ocen wdrażania strategii. W Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych ewaluacja powinna być traktowana jako element horyzontalny – występujący we wszystkich częściach strategii.

Ewaluacja ilościowa przeprowadzana będzie na podstawie analizy danych liczbowych pochodzących ze sprawozdań podmiotów zaangażowanych w realizację Strategii. Analiza ta określi poziom realizacji poszczególnych zadań.

Ewaluacja jakościowa polegała będzie na ocenie:

- efektywności wdrażania Strategii (czy nakłady czasowe, ludzkie i finansowe zaangażowane w realizację działań są adekwatne do otrzymanych efektów?);
- skuteczności (czy kierunki działań i realizowane w ich ramach zadania w zamierzony sposób prowadzą do osiągnięcia celów? Czy realizowane działania w sposób optymalny realizują cele Strategii?);
- trafności – (czy realizowane cele i kierunki działań Strategii są odpowiedzią na aktualne potrzeby mieszkańców Gminy?).

Analiza jakościowa pozwoli na ocenę skuteczności strategii w zakresie stosowanych form, funkcjonalności opracowanych procedur oraz ilości i jakości posiadanych zasobów, w tym finansowych.

Źródłem danych, które posłużą do ewaluacji mogą być dane statystyczne, sprawozdania z monitoringu, dane z badań społeczności lokalnej i inne.

Strategia będzie podlegała corocznej ewaluacji. Ewaluacja pozwoli na ocenę skuteczności dokumentu w zakresie stosowanych form, funkcjonalności opracowanych procedur, a także ilości i jakości posiadanych zasobów, w tym również finansowych.

Zaleca się także aktualizację Strategii nie rzadziej niż raz na rok, chyba że wyniki ewaluacji lub czynniki zewnętrzne wskazują na konieczność zmiany celów bądź zadań i programów pomocowych w trybie natychmiastowym. Aktualizacja Strategii powinna obejmować procedurę wprowadzenia zmian do dokumentu oraz niezbędne czynności, formularze oraz schemat działania związany ze zgłaszaniem, analizowaniem i wprowadzeniem korekt. Roczne raporty monitoringowe, zawierające wnioski, sugestie i rekomendacje, pozwolą na ocenę skuteczności wdrażanej Strategii oraz dostarczą informacji co do konieczności podejmowania ewentualnych korekt lub aktualizacji strategii. Korekta działań strategicznych może wynikać ze zmian uregulowań prawnych, społecznych, ekonomicznych bądź pojawienia się nowych możliwości pozyskiwania środków zewnętrznych. Strategia powinna być aktualizowana po uprzednio przeprowadzonej ewaluacji, na podstawie zawartych w niej wniosków i rekomendacji.

Źródła finansowania

Szczegółowe określenie wysokości planowanych środków na realizację strategii nie jest możliwe ze względu na długi okres obowiązywania dokumentu, a także brak stałych, długookresowych źródeł finansowania.

Należy założyć, że źródłami finansowania lub współfinansowania przedsięwzięć przewidzianych do realizacji w ramach Gminnej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Miasta Sanoka na lata 2023- 2029 będą m.in.: budżet Państwa, budżet Gminy Miasta Sanoka, środki celowe funduszy krajowych, fundusze Unii Europejskiej, inne źródła. Ramy finansowe określane będą w Rocznych Harmonogramach Realizacji.

Sformułowane w dokumencie kierunki działań będą wdrażane przez wyznaczonych realizatorów oraz partnerów w realizacji.

Każdy podmiot z terenu miasta będący realizatorem zadań w ramach strategii planuje środki finansowe niezbędne do ich prawidłowej realizacji.

Ramy finansowe realizacji Strategii są jednak uzależnione od możliwości finansowych gminy oraz wielu zmiennych, jak sytuacja społeczna i gospodarcza, kondycja finansów publicznych, zmiany na rynku pracy, zmiany w zakresie dostępu do konkretnych świadczeń itp.

Planowane wydatki definiowane będą corocznie w uchwale budżetowej. Jedną z podstaw do ich określenia będzie ocena zasobów pomocy społecznej (art. 16 a ustawy o pomocy społecznej).

Spis tabel i wykresów

Tabela 1. Liczba mieszkańców miasta Sanoka w latach 2019-2021.....	10
Tabela 2. Ekonomiczne grupy wiekowe.	10
Tabela 3. Przyrost naturalny w mieście Sanok- lata 2019-2021.	11
Tabela 4. Przestępczość na terenie miasta Sanoka w latach 2019-2021- dane z Komenda Powiatowa Policji w Sanoku.....	21
Tabela 5. Rodzaj przestępstwa/wykroczenia pod wpływem środków odurzających.	21
Tabela 6. Liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej w latach 2019-2021.	24
Tabela 7. Rodzaje pomocy udzielanej przez MOPS.	26
Tabela 8. Powody przyznawania pomocy społecznej- liczba rodzin.	27
Tabela 9. Liczba zarejestrowanych osób bezrobotnych na terenie miasta Sanoka.	35
Tabela 10. Działalność MKRPA.	42
Tabela 11. Liczba osób, które skorzystały z bezpłatnej pomocy w PIK.	43
Tabela 12. Liczba założonych Niebieskich Kart.	46
Tabela 13. Osoby dotknięte przemocą w rodzinie.	47
Tabela 14. Analiza SWOT.	57
Tabela 15. Opis celów strategicznych i operacyjnych.	62
Wykres 1. Liczba dzieci w przedszkolach samorządowych i oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych Gminy Miasta Sanoka.	15
Wykres 2. Liczba dzieci w przedszkolach niepublicznych Gminy Miasta Sanoka.	16
Wykres 3. Liczba uczniów w szkołach podstawowych Gminy Miasta Sanoka.	16
Wykres 4. Liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej w mieście Sanoku z powodu ubóstwa w latach 2019-2021.	28
Wykres 5. Liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej w gminie miasta Sanoka z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby oraz niepełnosprawności w latach 2019-2021.	31
Wykres 6. Liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej w mieście Sanok z powodu bezrobocia w latach 2019-2021.	35